

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

De filosofische praktijk
van Cyril Vink

Veel mensen voelen
zich pas gelukkig
als ze nuttig zijn

Humanisten aller landen
met hoofd en hart bijeen
op congres in Amsterdam

Documenta:
kunst beleven
tussen eeuwigheid
en tijdelijkheid

NUMMER 8/9
SEPTEMBER 1992
PRIJS: F 4,50

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

47-STE JAARGANG
NUMMER 8/9
SEPTEMBER 1992

Redactie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.
Kantooradres:
Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfred)
Ingeborg van Teeseling

Medewerkers dit nummers:
Marco Broggreve, Bert Boelaars,
Iris Wassenaar, Sabine Fenneman,
Tom Janssen, Mieke Julien,
Bart Koetsenruijter, Yoeke Nagel,
Chris Pennarts, Els van Thiel,
Sylvia Weve

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Prepress/ Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht BV

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement:
Een jaarabonnement kost f 30,-
Bel 030 - 318145.

Leden van het
Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis.
Zie ook informatie achterin
dit blad.

Advertentietarieven:
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht. Een folder
is op aanvraag verkrijgbaar.

Foto omslag:
Chris Pennarts

**HET VOLGENDE
NUMMER**
VERSCHIJNT 1 OKTOBER.
KOPIJ DAARVOOR MOET
UITERLIJK 11 SEPTEMBER
IN HET BEZIT ZIJN
VAN DE REDACTIE.

DIC-MAP OVER HUMANISME

„Wat mij in het humanisme aanspreekt is de twijfel. Dat je niet zomaar dingen absoluut kunt beweren en als waarheid aan nemen. Mijn waarheid heeft te maken met mijn ervaringen, met wat ik heb meegemaakt. Die waarheid kan heel anders zijn dan die van iemand met een andere achtergrond.“ Aldus een humanist in deze DIC-map.

Niet-weten, niet zeker-weten is kenmerkend voor de levensovertuiging van een humanist. Door de twijfel als uitgangspunt te nemen, kunnen humanisten opstaan voor anderen, verschillen erkennen en verantwoorde keuzes maken.

Dat klinkt allemaal mooi, maar wat betekent het nou in theorie en praktijk als iemand zichzelf humanist noemt? Wat is de herkomst van het humanisme? Hoe staan moderne humanisten in het leven? Hoe kijken zij aan tegen christenen, islamieten en andere gelovigen? Hoe staat het humanisme tegenover fanatisme en onverschilligheid? En hoe staat deze levensovertuiging in de politieke relatie? Al deze vragen komen aan de orde in deel I van de map.

In deel II komen humanisten aan het woord die hun visie geven op

maatschappelijke thema's. Aan de hand van de twee kernbegrippen zelfbeschikking en verbondenheid proberen zij duidelijk te maken wat de humanistische kijk is op zaken als macht, werk, milieu, medische ethiek, rechtspraak en ontwikkelingssamenwerking.

Deel III tenslotte, geeft een indruk van hoe het humanisme vorm krijgt in de Nederlandse samenleving. Welke humanistische organisaties zijn er en waar houden zij zich mee bezig.

Zo'n overzicht van de vele facetten van het humanisme bestond nog niet.

„Leven met het voordeel van twijfel“ telt 104 pagina's. Het boek gaat in de winkel f 19.90 kosten. Het Humanistisch Verbond biedt het aan voor de speciale prijs van f 14.00. Vanaf begin februari kunt u „Leven met het voordeel van twijfel“ tegen betaling van f 14.00 verkrijgbaar bij het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht. We kunnen u het boek ook toesturen. Gireer dan f 19.00 (f 14.00 plus f 5.00 portokosten) op giro 58, Humanistische Pers, Utrecht, o.v.v. „DIC-map“. Wij sturen u het boek dan zo snel mogelijk toe.

(Ingezonden mededeling)

Er is wel degelijk leven na de dood.

Als een leven ophoudt, gaat Het Leven door. Al wat u tijdens uw leven de moeite van het ondersteunen waard vond, moet het zonder uw steun doen. Neem daarom maatregelen. Maak een testament. En als het Humanistisch Verbond u iets waard is geweest, denk eens na over een legaat aan het Steunfonds Humanisme. Vraag gerust meer informatie, met de onderstaande bon is dat heel gemakkelijk.

**STEUNFONDS
HUMANISME**
POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT
TELEFOON 030 - 31 81 45
BANK C&E 69.97.13.889

GIRO 6168

Ja, ik wil meer informatie over legateren aan het Steunfonds Humanisme.

Naam:

Telefoon:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

In een envelop zonder postzegel zenden naar:

Steunfonds Humanisme. Antwoordnummer 2181, 3500 AC Utrecht.

In dit nummer

Interview met Cyril Vink

10/13

"Ik zie moeilijkheden veel meer als mogelijkheden, als kansen om jezelf te ontplooiën". Deze visie is van filosofisch therapeut Cyril Vink.

Hij helpt mensen zoeken naar het antwoord op de vraag wat voor hen een leven is dat de moeite waard is om geleefd te worden. Daarbij gaat hij er vanuit dat iemands levensovertuiging heel bepalend is voor het reilen en zeilen in het leven. Interview met praktizerend filosoof.

Humanisten met hoofd en hart bijeen

14/18

Vijf dagen lang waren zo'n 450 humanisten uit de hele wereld bijeen in Amsterdam, op het jubileumcongres van de IHEU, de internationale humanistische organisatie. En dit keer niet alleen heel rationeel en theoretisch met hun hoofd maar ook (en soms zelfs vooral) met hun hart. Het was ook een congres waar Oost-Europa heel aanwezig was en de Derde Wereld een hartig woordje meesprak. Een overzicht van de hoofdpunten.

Kunst beleven op de Documenta IX

20/23

De grootste kunstmanifestatie ter wereld is nog te zien in het Duitse Kassel. Van alles en van iedereen is er op het gebied van hedendaagse kunst. Onoverzichtelijk en soms onbegrijpelijk, maar in ieder geval genoeg om even bij stil te staan, om bij te bespiegelen. Een keuze uit enige kunstwerken.

En verder natuurlijk

Brieven van lezers
Standpunt en opinie
RTV-programma's
HV-nieuws

4/5
6/7
24/25
26/27

Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De
redactie behoudt zich
het recht voor om
brieven in te korten of
niet te plaatsen.

Zijn vrouwen gewelddadig?

Teruggekeerd van mijn vakantie naar Tsjechoslowakije (de moeite waard!) vond ik de 'Humanist' tussen de post en las daarin de reactie van Margot Klute op het interview met Rosi Braidotti in de Humanist van februari. In Tsjechoslowakije bezocht ik Terezin, beter bekend als het concentratiekamp Theresienstadt. Als je daar geweest bent, (in "Het Kleine Fort", nu museum), dan weet je dat vrouwen zeer gewelddadig kunnen zijn. Daar lees je wat de vrouwen van kampcommandanten, de SS-kolonels en wat dies meer zij met de gevangenen uithaalden. Zij deden echt niet voor hun echtgenoten onder. Virginia Woolf heeft blijkbaar Terezin nooit bezocht of eens nagelezen wat vrouwen in andere concentratiekampen uithaalden. Ik veronderstel, dat wat er niet inzit, er ook niet uitkomt. De gelegenheid moet zich alleen maar voordoen en dan komt het geweld eruit, ook bij vrouwen. Het zit er dus wel degelijk in!

Kees Ruig (Malden)

Naschrift:
Virginia Woolf leefde van 1882 tot 1941 (Red.).

Nogmaals over de tolerantie

Even wil ik reageren op de brief 'Wie tolereert wie?' van Wouter Heitzer in het afgelopen julinummer. Het is natuurlijk loffelijk om als humanist alle godsdiensten zonder meer te accepteren en te eerbiedigen, maar - en daarom gaat het nu juist - is dat andersom ook zo? Helaas leert de historie ons dat wanneer in een land een bepaalde godsdienst overheerst, of nog erger: de macht heeft, dat dan vooral buitenkerkelijken maatschappelijk worden achtergesteld, nauwelijks getolereerd of zelfs vervolgd. En we hoeven niet ver in de historie te duiken, want in bijvoorbeeld Iran gebeurt dit nog steeds.

Moeten humanisten het doodvonnis van Rushdie dus eenvoudig maar eerbiedigen als een 'interne' zaak van de islam? Mijns inziens heeft het humanisme o.a. de taak regelmatig te waarschuwen tegen het gevaar van intolerantie, dat bijna alle godsdiensten in zich hebben, vooral ten opzichte van buitenkerkelijken. Vriendschappelijke omgang met andersdenkenden, kennismaking van de ideeën die de verschillende godsdiensten aanhangen, is belangrijk. Maar laten wij humanisten de gevaren niet onderschatten.

Reina de Jong (Leiden)

Wie tolereert wie?

Na lezing van de heer Heitzers reactie in de 'Humanist' van juli op het ingezonden stuk van Truus van Woerden in de 'Humanist' van mei, blijft mij helaas de keus tussen twee opties: 1. Of de heer Heitzer kan niet lezen. 2. Of hij is van mening dat humanisten tolerant moeten zijn zelfs

tegenover de ergste intolerantie van gelovigen, maar dat hij die tolerantie niet nodig vindt tegenover zijn mede-humanisten, die het wagen andere opvattingen over humanisme te hebben dan die van de heer Heitzer. Inderdaad, wie tolereert wie?

Mij lijkt mijn eerste optie de vriendelijkste. En dus wil ik de heer Heitzer er op wijzen dat mevrouw van Woerden gelovigen niet verwijt dat ze in één of meer opperwezens geloven, noch dat zij een welles-nietes gesprek met hen wil aangaan over hun geloof. Wat hij hen verwijt, is de houding van 'Ik heb de enige waarheid, dus moeten jullie allemaal, gelovig of niet, mijn normen accepteren'. Terecht wijst mevrouw van Woerden op het opleggen van hun normen in zaken als abortus, euthanasie, enz. aan alle Nederlanders. Als gevolg daarvan (hun eigen houding dus) vormen gelovigen een bedreiging voor de vrijheid van niet-gelovigen en is het dus wel degelijk een taak van het Humanistisch Verbond om tegen deze bedreiging van onze gewetensvrijheid stelling te nemen. Dat dat nog altijd noodzakelijk is moge blijken uit het feit dat een 'gevecht' van 15 jaar nodig was om in één van onze ziekenhuizen een humanistisch geestelijk werker naast dominee en pastoor geaccepteerd te krijgen. En waarschijnlijk komt zo'n situatie veel vaker voor.

Tot slot nog even de opmerking over de vermeende 'jeugd' van het humanisme naast die 'hoogbejaarde godsdiensten'. Zo erg jong kan ik Confucius, Thales, Socrates, Plato - om er maar een paar te noemen - niet vinden!

E. Asser-Drion (Blaricum)

Is de mens in staat tot vrede?

Toch misschien wel erg nuttig en leerzaam die woordverklaring over agressie en zo, in het meinummer. Op kleine schaal beseft men wel dat gedragsregels moeten worden nageleefd. Zo weet een beoefenaar van clubsport dat je niet zonder kunt. Lokale overheden houden zich ook aan regels van de landelijke overheid en deelnemers van het verkeer weten dat het voor de eigen en anderen hun veiligheid een absolute voorwaarde is. Maar de nationale overheden berusten nog in een anarchistische onnozelheid.

Een sprekend voorbeeld (één van de velen) is het Midden Oosten. Israël dat haar bestaan dankt aan een besluit van de VN heeft bij mijn weten nog nooit één resolutie uitgevoerd, terwijl noch de VN noch de wereldopinie daar over valt.

En toch blijft men gedragsregels baren. In de laatste Algemene Vergadering van de VN is er nog serieus gediscussieerd over een voorstel van Jordanië om bij oorlog het milieu te sparen. Volgens artikel 2 sub 3 van het handvest mag oorlog helemaal niet, maar overtreding daarvan gaan we maar legaliseren daar dat weer aan nieuwe regeltjes te binden. Je zou kunnen zeggen dat de mensheid bestaat uit voortreffelijke dweilers met slechte loodgieters. Maar daar hebben de wetenschappers in het meinummer niet over gerept. En de Nederlandse Vereniging voor de VN moet het hier zelfs met nog minder leden doen dan de bond van wetsovertreders.

Wim Dirkson (Rotterdam)

Laffe keuze

Na lezing van het artikel van Ingrid Cramer in de 'Humanist' van juli waarin zij het standpunt van het HV probeert te verwoorden over het staken van de kunstmatige voeding bij patiënten in onomkeerbaar coma, moet mij toch het een en ander van het hart. Ik begrijp dat de gevonden oplossing (het stoppen van de voedseltoediening) de enig mogelijke is in een land waar euthanasie bij wet verboden is, maar ik vind de gemaakte keuze wel laf. Als je tot levensbeëindiging besluit (en dat doe je toch als je besluit te stoppen met voeding) wees dan zo flink om een euthanaticum te pakken en dien dit aan de patiënt toe. Het omkomen van honger en dorst is toch, naast verdrinking, verstikking en verbranding, één van de meest afschrikwekkende vormen van dood gaan. Zelfs bij de strafrechtpleging meten we onze beschaving af aan de wijze waarop wij de doodstraf voltrekken. In onze beschaving is het toch al heel lang geleden dat de doodstraf door middel van verhongering werd voltrokken. Waarom zouden we zo'n afgrijpselijke dood wel aan iemand voltrekken, wiens enige misdaad waarschijnlijk is dat hij het bewustzijn heeft verloren en dat wij het niet voor hem kunnen terugvinden? Hij is in coma dus hij merkt niets? Dat is nog nooit bewezen. Het klinkt aannemelijk weliswaar, maar als humanist zal ik naast mijn eigen overtuiging toch rekening moeten houden met die van andersdenkenden.

De keuze is ook anderszins bedenkelijk. De afbakening van wat medisch is en wat niet, is erg moeilijk. Als het kindje nog niet kan eten, voedt moeder het, als pa zijn

arm gebroken heeft, snijdt zij zijn brood voor en als zijzelf op een nieuwe prothese wacht, gaat alles eerst in de keukenmachine. Iemand helpen aan voedsel en drank is op zich dus niet medisch. In mijn loopbaan als verpleegkundige heb ik de discussie 'Is sondevoeding medisch of verpleegkundig' langdurig kunnen volgen. Vroeger deed de zuster een slangetje in de slokdarm, zette daar een trechter op en goot er een gezonde, calorische pap door. Nu is het inbrengen van een vreemd lichaam in het lichaam van een patiënt (zoals het inbrengen van een sonde), gedefinieerd als medisch. De handeling is binnen de verpleegkundige professie bekend als voorbehouden behandeling en het niet uitvoeren van deze handeling wordt ingezet als actiemiddel bij vakbondsacties. Desondanks geloof ik niet dat ik het aan voedsel helpen van iemand als medisch kan zien. Is het staken van voedseltoediening wel medisch? En in de praktijk? Een euthanaticum moet door en arts worden toegediend. Deze moet eerst een lastige administratieve en ingewikkelde overlegroute aflopen. Vervolgens zijn/haar keuze maken, het euthanaticum toedienen en het overlijden van de patiënt bijwonen. Het staken van de voeding echter is een opdracht van de arts aan de verzorgers. De verzorgers wassen en verschonen deze patiënt tot aan het overlijden, waar de arts zelf zelden bij is. Ik snap de keuze wel, maar ik vind hem laf.

Leendert Borsje

Metten met twee maten

Gaarne zag ik een discussie begonnen over de oorzaken van alle ellende die zich voltrekt in de zgn. Oostbloklanden. Mijn mening is dat er een taboe rust op dit onderwerp. Het zij mij vergunt de discussie te openen en mijn mening naar voren te brengen. Volgens mij ligt de hoofdoorzaak bij de westerse mogendheden. Men heeft jaren lang een koude oorlog gevoerd tegen de communistische landen en niet als resultaat bereikt de macht van deze landen te breken. Met Gorbatsjov is een nieuw tijdperk aangetreden, waarin een bescheiden begin werd gemaakt om aldaar aan democratie te denken. Gorbatsjov werd toegejuicht toen de Muur van Berlijn viel, maar dat was het dan ook. Zijn verzoek hem te helpen, sancties en boycots op te heffen, hadden een pover resultaat. Wel werden bevrijdingsbewegingen aangemoedigd. Door de glasnost van Gorbatsjov kon men propaganda maken, maar men vergat dat er ook gewerkt moest worden. De economie liep door propaganda voor zogenaamde markteconomie ernstig terug en hulp van het westen bleef uit. Het nationalisme (vrij zijn) brak los en overall ontstonden ernstige conflicten. Ook de toegejuichte Jeltsin ziet (nog) geen kans het tij te keren. Aangestoken door de ontwikkelingen in de USSR begon het ook in Joegoslavië te rommelen en de Duitsers waren er direct bij met hun eisen Kroatië te erkennen. Schoorvoetend gingen ook de andere westerse landen hiertoe over. In Tsjechoslovakije is het die kant uitgegaan en het westen is muisjestil nu Havel, eens zo

toegejuicht, het bijltje erbij moest neerleggen. Het westen moedigt vrijheidsbewegingen aan als de oosterse machtblokken er maar schade van ondervinden, maar vrijheidsbewegingen in het westen mogen geen steun ondervinden. Metten met twee maten dus. Om wat voorbeelden te noemen: Noord-Ierland, Baskenland, Catalonië. Andere vrijheidsbewegingen worden ook met verschillende ogen bekeken: de Koerden worden aangemoedigd om tegen Hoessein in opstand te komen, maar de Turken mogen de Koerden (met ons militair materiaal) onderdrukken. Palestijnen krijgen van het westen geen steun, want dat wil Israël en Amerika niet. Het treurige is dat de situatie zover uit de hand is gelopen dat deze niet meer is terug te draaien. Alleen de ellende van vooral het joegoslavische volk is niet te beschrijven en in het tegenwoordige Rusland is het ook zeer slecht.

C. Kuiper (Landgraaf)

Orde

Onlangs heeft de Congregatie voor de Geloofsleer van de rooms-katholieke kerk een brief aan de bisschoppen gestuurd waarin zij homoseksueel gedrag veroordeelt als strijdig met de scheppingsorde. Als de oude mannen in het Vaticaan wilden laten zien hoe slecht het leven in de top van een clerikale hiërarchie is voor het verkrijgen van inzicht in menselijke verhoudingen, dan zijn zij daar deze brief voortreffelijk in geslaagd. Wij gewone stervelingen mogen onze vragen en problemen hebben, daarginds in de nabijheid van het bovenaardse heil moet diepe, diepe treurnis heersen. Dat is akelig, maar nog akeliger is het dat die celibataire mannen menen dat niet zij een bron van akeligheid zijn, maar de mensen over wie zij oordelen.

Als dit het hele verhaal was, zou je als humanist de brief uit het Vaticaan ter kennis kunnen nemen als een blijk van de akeligheid die mensen zichzelf kunnen aandoen en overgaan tot de orde van de dag. Maar er is meer aan de hand. De Congregatie voor de Geloofsleer beschikt wel niet meer over de macht van hun voorgangers uit de tijd van de inquisitie, zij kunnen zich wel degelijk laten gelden. En zij doen dat op een manier waarvan telkens vooral de meest kwetsbaren in onze maatschappij de dupe worden. Maar hun macht en invloed hangen af van wat anderen met hun uitspraken doen.

Dit maakt dat ik de brief uit het Vaticaan niet naast mij neer kan leggen. Het maakt ook dat het mij niet genoeg is tegen de inhoud ervan te protesteren. Wij moeten ons, vind ik, ook tweemaal stellen tegen de sociale processen waaraan het Vaticaan zijn macht te danken heeft. Het eerste dat wij daarvoor moeten doen, is die processen in de gaten houden en ze analyseren. Ik draag daar een steentje aan bij.

Homoseksueel gedrag, zegt de brief, is strijdig met de goddelijke scheppingsorde, omdat daarmee geen voortplanting kan worden nagestreefd. En dat is waarvoor seksualiteit uitsluitend is bestemd. De rest is rommelen. Ik ga voorbij aan wat dat oordeel van hoog opgeleide mannen in deze tijd ons zegt over hun geestesgesteldheid. Het gaat mij om iets objectievers en algemener. Wij hebben niet alleen seksuele en erotische behoeften en verlangens maar ook andere, zoals aan voedsel en drank, aan veiligheid, aan beschutting, aan lichaamsbeweging, enzovoort. Die concurrerende

behoeften moeten in goede banen worden geleid. Dat is nodig om elk ervan voldoende aan bod te laten komen en om dingen samen te kunnen doen ten

behoefte van de bevrediging van die verschillende behoeften. Eén van de middelen om mensen in toom te houden, is om hen bang te maken voor hun eigen verlangens en die van anderen. Het is gebleken dat dat vooral goed lukt met sex. Maar, anders dan bijvoorbeeld drugs, is sex nodig voor de voortplanting. Het is daarom zaak om seks alleen voor een deel taboe te verklaren en voor een ander deel tot de scheppingsorde te laten behoren. Zo hebben mensen inderdaad orde geschapen in hun leven.

Die orde is gebaseerd op angst, op doodsangst zelfs. Die orde waarin mensen even hard tegen elkaar en tegen bepaalde gevoelens in zichzelf worden opgezet als zij in groepen van echte en quasi bloedverwanten (zoals stammen en nationale staten) met elkaar worden verbonden. In die orde hebben mannen het voor het zeggen en vrouwen moeten zorgen voor de voortplanting (en voor de mannen). Die orde waarin het celibatair leven (vooral van mannen) met een waas van eeuwige orde wordt omfloerst. Die orde is steeds duidelijker gebleken de vader te zijn van alle oorlogen.

Naarmate dat duidelijker werd en het ook duidelijker werd dat die orde door mensen zelf was gemaakt, is ook het zoeken naar anders gefundeerde en ingerichte vormen van maatschappelijke orde op gang gekomen. De scheiding van staat en kerk, de vestiging van rechtsstaten, de erkenning van universele mensenrechten zijn mijlpalen op die speurtocht. Een aantal in de maak zijnde voorstellen voor grondwettelijke verboden van discriminatie zijn ook stappen op die weg. Het zijn - zoals de redactie van Trouw (5 augustus jl.) opmerkt - ook aanleidingen voor de brief uit het Vaticaan, omdat die in die voorstellen niet alleen zaken als ras, geslacht en etnische herkomst, maar ook seksuele geaardheid wordt genoemd.

Het is duidelijk, het Vaticaan maakt zich zorgen. Zorgen vanuit de hoogte. Maar ook op grond van opvattingen over menselijk leven en samenleven die stammen uit een ver verleden. Opvattingen die een bron kunnen zijn van veel zowel psychisch als lichamelijk leed. En daardoor ook van oorlogen.

Jan Glastra van Loon

GROTE OPROEI

Lesbische vrouwen en homoseksuele mannen mogen niet in het onderwijs werken of als trainer optreden in de sportwereld. Als ze willen samenwonen komen ze niet in aanmerking voor huurwoningen. En militaire dienstplicht vervullen mogen ze ook niet.

Dit zijn geen regels uit een curieus vergeeld boekje of afkomstig uit een ver land. Het zijn richtlijnen uit Rome. De Vaticaanse Congregatie voor de Geloofsleer heeft onder leiding van kardinaal Ratzinger de ideeën van de rooms-katholieke kerk over homoseksualiteit uitgewerkt in voorschriften voor bisschoppen in de hele wereld. Dus ook in Nederland.

VERONTWAARDIGING OVER VAN VATICANAAN OM HOMO'S TE DISCRIMINEREN

Het verontrustende aan de richtlijnen is dat ze uitstijgen boven interne afspraken die iedere geloofsgemeenschap voor de eigen gelederen kan maken. De bisschoppen worden geacht zich veel meer dan tot nu toe te bemoeien met de consequenties van de 'zuivere' leer die homoseksualiteit veroordeelt. Het gaat dan om tal van algemeen maatschappelijke zaken als gezondheidszorg, onderwijs, adoptie en huisvesting. De scheiding tussen kerk en staat, waar humanisten zich sterk voor maken, komt daarbij in het geding. Volgens het Vaticaanse document heeft de kerk wel degelijk 'de taak het gezinsleven en de publieke moraal van de gehele samenleving te bevorderen op basis van fundamentele morele waarden'.

Het aanscherpen van het anti-homobeleid van de rooms-katholieke kerk is een gevolg van recente ontwikkelingen in de Verenigde Staten. De voorstellen voor anti-discriminatie wetgeving die in dat

land ter discussie staan, gaan er vanuit dat homo's net zo min mogen worden achtergesteld als bijvoorbeeld vrouwen, zwarten of welke te onderscheiden groep dan ook. De gelijkwaardigheid van mensen, een humanistisch uitgangspunt van de eerste orde, sluit discriminatie immers uit.

De rooms-katholieke kerk beschouwt homoseksualiteit echter als een bedreiging van het gezin. Het is mensen niet kwalijk te nemen dat ze homoseksueel zijn want dat is een 'objectieve afwijking', een weeffoutje van de Schepper. Maar de samenleving mag van het bestaan van homo's geen nadelige gevolgen ondervinden. In gewone mensentaal: homo's mogen er wel zijn, als ze maar doen alsof dat niet zo is. Het is merkwaardig dat het onderscheid tussen homoseksueel-zijn en daar ook naar leven door de rooms-katholieke kerk onder uit de dossierkast wordt gehaald in

een tijd dat alleen nog in eng reformatische kring in Nederland wordt geloofd dat *homoseksueel bestaan* en *homoseksuele leefstijl* te scheiden zouden zijn.

De verklaring van de Congregatie voor de Geloofsleer werd op 23 juli wereldkundig gemaakt. De 'Washington Post' berichtte er als één van de eerste over en ontketende een storm van reacties bij homo-organisaties en bij kerkelijke groeperingen. Heel voorzichtig beginnen de Vaticaanse richtlijnen nu ook in Nederland reacties op te roepen. En dan niet zozeer van de Nederlandse katholieke geloofsgemeenschap, want daar wil niemand een officiële reactie geven. Bij het aartsbisdom in Utrecht ziet men de tekst uit Rome als een interne aangelegenheid waarover geen mededelingen aan derden worden gedaan. En progressief katholiek Nederland zwijgt vooralsnog, kennelijk onaangenaam verrast door een terugval in ideeën waar men geen raad mee weet. ➡

De besturen van het Landelijk Koördinatiepunt Groepen Kerk en Homoseksualiteit en van de Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit COC hebben wel actie ondernomen. In een open brief aan kardinaal Simonis, voorzitter van de rooms-katholieke bisschoppenconferentie, laten zij hem weten 'dat het als erg genoeg is dat de kerk op grond van haar theologische opvattingen homoseksuele mensen het recht ontzegt op een eigen leefstijl en vindt dat homoseksualiteit een objectieve afwijking is; dat de kerk nu voor het eerst externe consequenties daaraan verbindt en wel tot een oproep tot regelrechte discriminatie en schending van de mensenrechten, en een oproep tot verzet tegen antidiscriminatiewetgeving, is volstrekt onaanvaardbaar'.

Omdat de briefschrijvers niet de verwachting hebben dat Simonis in Rome zal protesteren, beraden ze zich op andere stappen - bij voorkeur samen met zoveel mogelijk andere organisaties als Amnesty International. De mogelijkheid van strafrechtelijke stappen wordt daarbij niet uitgesloten.

Het protestants-christelijke dagblad Trouw berichtte op 5 augustus dat de Britse katholieke homobeweging krachtig stelling heeft genomen tegen 'één van de meest extreme en giftige documenten die het Vaticaan ooit heeft uitgegeven (-). Een fundamentele aanval op de waardigheid van homoseksuele en lesbische mensen. Het wettigt discriminatie en homofobie en staat vol homofobische onzin, zoals het idee dat homo's in de buurt van kinderen gevaarlijk zijn en dat mensen die open en bloot voor hun homoseksualiteit uitkomen, discriminatie uitlokken'. In een commentaar noemt de redactie van Trouw het 'bijzonder spijtig voor de Amerikaanse en Europese bisschoppen die met deze gedateerde boodschap gediskwalificeerd worden voor het maatschappelijk debat in hun respectieve diocesen. (-) Een gedateerde psychologie, een opvatting over de verhouding tussen kerk en staat, waarbij in de middeleeuwen al vraagtekens gezet werden en een visie op seksualiteit die niets te zeggen heeft voor de huidige generaties'.

Ook humanisten hebben gereageerd op de instructies van kardinaal Ratzinger. 'Immoreel en inhumaan' is het overduidelijke oordeel van de internationale humanistische beweging die in juli in Amsterdam congresseerde. Elders op deze pagina de integrale (vertaalde) tekst van de resolutie die op dit congres werd aangenomen.

Mogelijk geeft de discussie over de geldigheid van de Vaticaanse uitspraken nieuwe impulsen aan de nu al vijftien jaar voortdurende voorbereidingen voor een Wet Gelijke Behandeling in Nederland. In die wet draait het immers ook om de verhouding tussen de gelijkheid die vol-

Immoreel en inhumaan

Resolutie over de rechten van homoseksuelen in relatie tot de uitspraken van het Vaticaan

De International Humanist and Ethical Union (IHEU)

- er vanuit gaande dat alle mensen de vrijheid moeten hebben om hun eigen stijl van leven te kiezen en dat zij - welke seksuele gerichtheid zij ook hebben - fundamenteel gelijk zijn en gelijke rechten hebben;
- er vanuit gaande dat dit recht op individuele zelfbeschikking en een gelijkheid ten grondslag liggen aan democratie en tegen alle vormen van vooroordeel verdedigd moeten worden;
- kennis genomen hebbend van de inhoud van de verklaring van de Congregatie voor de Geloofsleer over de positie van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen, door het Vaticaan op 23 juli 1992 uitgegeven, een verklaring die stelt dat discriminatie van homoseksuele mensen is toegestaan omdat - in de woorden van de verklaring - "een objectieve afwijking" is;
- is van oordeel dat dit beleid van het Vaticaan een schending is van de rechten van de mens en gebruikt kan worden als een rechtvaardiging van de voortdurende discriminatie van homoseksuele mannen en vrouwen;
- veroordeelt dit beleid van de Vaticaan krachtig als immoreel en inhumaan.

gens artikel 1 van de Grondwet voor iedereen geldt en de legitimiteit van vormen van discriminatie die kerken en verzuielde organisaties claimen op grond van de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van richting in het onderwijs volgens respectievelijk artikel 6 en artikel 23 van de grondwet. De afweging tussen botsende grondrechten maakt een politieke keuze nodig, waar diverse kabinetten

ondanks schone beloften de nek niet voor hebben uitgestoken. Het Humanistisch Verbond heeft steeds aangedrongen op een brede Wet Gelijke Behandeling waarin de gelijkwaardigheid van allen is geregeld, ongeacht geslacht, seksuele gerichtheid, ras, politieke gezindheid, levensovertuiging, of welke grond ook.

Iris Wassenaar

De balans van 12 jaar HV-Vrouwenwerk:

Een klein beetje macht en te weinig liefde

Waarom had het streven naar feminisering te weinig draagkracht in het Humanistisch Verbond? Dat is de vraag die Margreet de Leeuw probeert te beantwoorden in haar eindscriptie voor het Humanistisch Opleidingsinstituut (HOI). Zij heeft daarvoor de periode 1979-1991 onder de loep genomen, de jaren dat het 'vrouwenwerk' als aparte activiteit bestond. Al die tijd was Margreet de Leeuw de landelijke functionaris voor dit werk in het HV. In de scriptie wordt vooral duidelijk hoe moeizaam de vrouwengroep invloed verkreeg binnen de humanistische club. Vanouds is de vereniging nogal traditioneel ingesteld als het gaat om man-vrouwverhoudingen (mannen besturen, vrouwen zorgen). Vrouwenemancipatie zou niet nodig zijn in het HV, gelijkheid was immers een humanistisch postulaat! Een beetje macht, een beetje liefde eisten de vrouwen op en te vaak werd dat een beetje

Twaalf jaar
vrouwenwerk in het
Humanistisch Verbond

Periode 1979-1991

Margreet de Leeuw

lacherig tegemoet getreden. Zo wordt HV-grondlegger Jaap van Praag in de scriptie geciteerd in een vergadering waarbij de eerste vrouwendag werd voorbereid: 'Ach, als de vrouwtjes dat zo graag willen, laat ze dan maar'.

Margreet de Leeuw maakt in haar scriptie de balans op en constateert dat de vrouwengroep in de loop der jaren zeker successen behaalde. Op emancipatorisch gebied is er veel veranderd binnen het HV: heel wat posten worden nu door vrouwen bezet. Maar vanuit feministisch oogpunt, dus als het gaat om het veranderen van normen en waarden, is Margreet de Leeuw ontevreden en ook niet hoopvol.(HvH)

De scriptie is te bestellen door f 10,- over te maken op giro 194930 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'Scriptie Vrouwenwerk HV'.

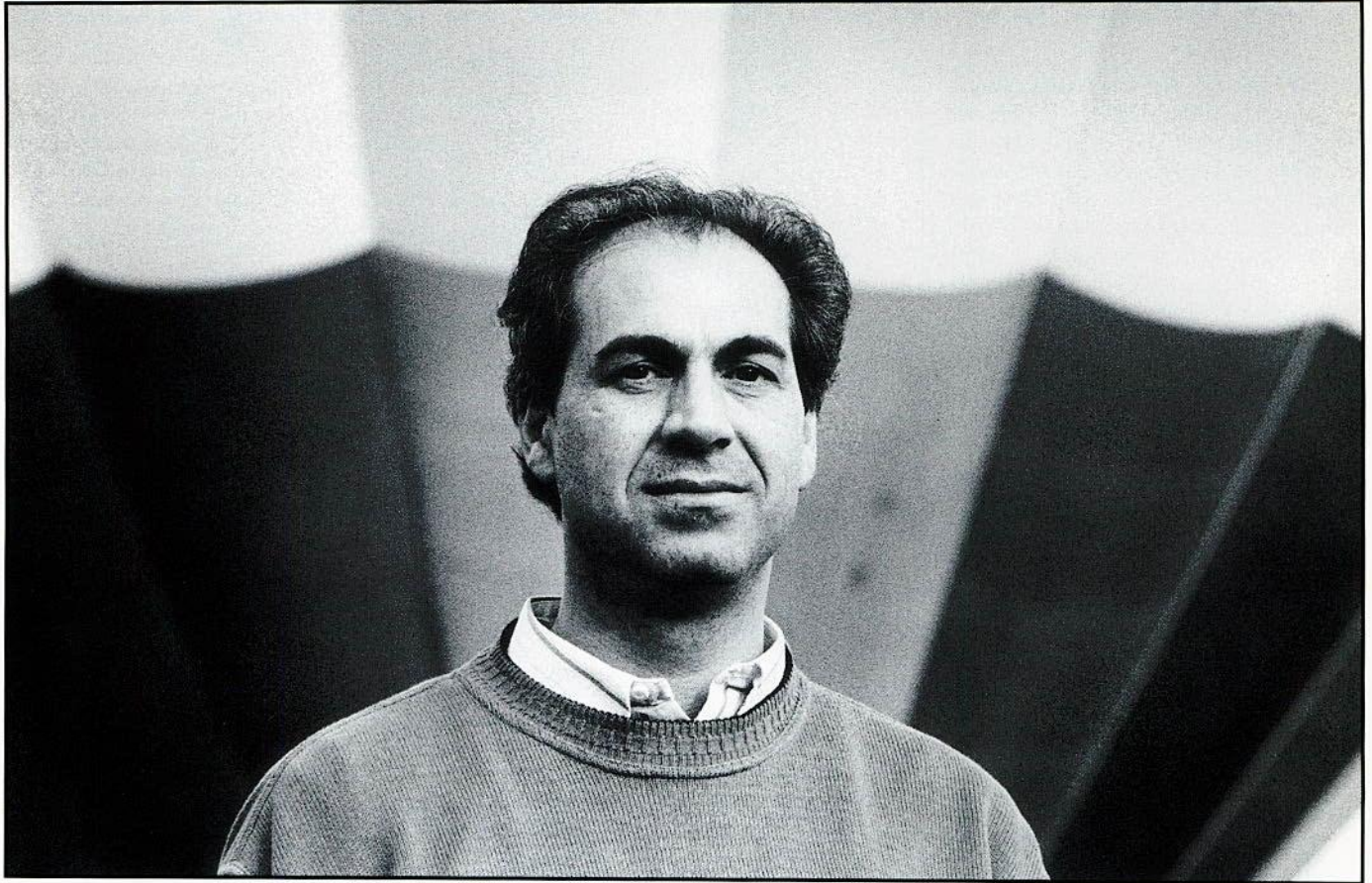

Foto: Chris Pennarts

Fraaie huisvesting voor Humanistisch Verbond

Het HV is er in geslaagd voor het centraal bureau een goede nieuwe locatie te vinden in het centrum van Utrecht. Eind januari 1993 zal de verhuizing naar de Nieuwegracht 69a plaatsvinden. Daarmee komt een einde aan een periode van tegenslagen en vertragingen in het zoeken naar nieuwe huisvesting. Het nieuwe pand ligt heel gunstig, op loopafstand van het Centraal Station. Het gebouw zal ook ruimte bieden voor HOM, IHEU, Steunfonds, ZVB en de stichting Socrates.

Interview met filosofisch therapeut Cyril Vink

VEEL MENSEN VOELEN ZICH PAS GELUKKIG ALS ZE NUTTIG ZIJN

Iemands levensovertuiging is vaak in hoge mate bepalend voor het reilen en zeilen in het leven. Veel mensen zijn zich echter niet bewust van de wijze waarop ze denken en redeneren. Cyril Vink helpt mensen hun levensvisie ontrafelen opdat zij de kwaliteit van hun leven kunnen verbeteren. Hij helpt hen zoeken naar het antwoord op de vraag wat voor hen een leven is dat de moeite waard is om geleefd te worden. Mieke Julien sprak met hem.

door Mieke Julien

foto's: Chris Pennarts

Wie kan zich nu nog voorstellen dat in het oude Athene een filosoof als Socrates zich eenvoudig gekleed onder het volk begaf om met de mensen dialogen te voeren uitgaande van alledaagse zaken? Dat de jeugd aan zijn lippen hing en de jongelingen beurtelings met hem van gedachten wisselden in de schaduw van de bomen op het marktplaatsje? Cicero, een Romeins staatsman en schrijver, zei over Socrates dat hij de filosofie uit de hemel heeft gehaald en de mensen ermee vertrouwd maakte.

Invallend is er heel wat veranderd. De filosofie bevindt zich weer in hogere sferen en filosofen hebben zich teruggetrokken achter de dikke muren van de universiteiten. Voor de meeste mensen is filosofie een ondoorgrondelijke wetenschap, beoefend door wereldvreemde zonderlingen. Zeker geen wetenschap waar je in het dagelijks leven iets aan hebt.

Dat de filosofie wel degelijk iets voor de mensen kan betekenen, bewijst de filosofische praktijk van Cyril Vink, afgestudeerd in de wijsgerige ethiek aan de Universiteit van Nijmegen. Zijn praktijk wordt bezocht door mensen die hulp zoeken bij concrete problemen of op zoek zijn naar antwoorden op existentiële vragen.

Cyril Vink: "Ik heb filosofie gestudeerd niet alleen om er zelf beter van te worden. Als je kennis vergaard hebt, komt automatisch het moment dat je anderen daarin wilt laten delen. Het is een innerlijke behoefte om ook andere mensen met die kennis in contact te brengen. Filosofie betekent voor mij: deze ruzie, dit probleem, dat verdriet onderzoeken en steeds verder gaan tot je terecht komt bij een visie, een levensbeschouwing.

In het oude Griekenland stond de filosofie nog wel in het teken van het zoeken naar 'het goede leven'. Daarna is filosofie in het Westen sterk verbonden geweest met godsdienst. Ten tijde van de Verlichting emancipeerde de filosofie tot een eigen school en wendde zich tegelijkertijd af van de dagelijkse praktijk. Filosofie werd steeds meer beperkt tot de grote levensvragen over De Mens en De Wereld en is zich steeds minder gaan bemoeien met deze mens in die situatie. De filosofie ontwikkelde zich tot een activiteit die alleen nog maar aan universiteiten beoefend wordt en die ontwikkeling gaat nog steeds verder. Ik zie op universiteiten nog weinig tekenen van toenadering tot het individu. Terwijl de filosofie vruchtbaar gemaakt zou moeten worden voor de mensen. Filosofen zijn veelal bezig met vraagstukken die mijlenver van het leven afstaan. Natuurlijk mogen zij zich inzetten voor zaken die niets te maken hebben met het dagelijks leven, maar dat moet niet structureel worden. Er moet ook een deel van de filosofie zijn dat direct betrekking heeft op mijn en jouw leven.

Ik studeerde wijsgerige ethiek bij profes-

sor Ad Peperzak, in wiens vakgroep ik later ben gaan werken. Bij hem ging het om de relevantie van de filosofie. Hoe je de filosofie terugbrengt tot de dagelijkse proporties. Ook een esoterische tekst van Kant of Hegel bracht hij onmiddellijk terug tot de kern, zodat je je er emotioneel mee kon verbinden."

Sinds 1988 is Cyril Vink 'praktiserend filosoof', hoewel hij zichzelf liever 'filosofisch therapeut' noemt. De vereniging waarvan hij lid is, heet 'Vereniging van Praktiserend Filosofen', maar iedere filosoof die iets doet, kan zich praktiserend noemen. "Het is een woord met een zekere retoriek. Filosofisch therapeut geeft beter weer wat mijn werk inhoudt, namelijk de filosofie inzetten in de therapie." Zijn praktijk onderscheidt zich op het eerste gezicht niet van de praktijk van een psychotherapeut. Cliënten met gelijksoortige problemen consulteren hem. Een man die verslaafd is aan zijn werk en daardoor ruzie met zijn vrouw krijgt, een keurige dame die geplaagd wordt door stemmen die haar onkuise verwensingen

Veel mensen ontlenen hun waarde aan hun prestaties. Moeten iets presteren om zich waardevol te voelen, recht van bestaan te hebben.

naar het hoofd slingeren, een vrouw die een buitenechtelijke relatie heeft en zich daar schuldig over voelt.

Cyril Vink luistert, vraagt, onderzoekt en geeft zijn mening. Hij tracht een vertrouwensband op te bouwen met zijn cliënten. In hoeverre speelt zijn achtergrond als filosoof een rol in de wijze waarop hij met de mensen en hun problemen omgaat?

"Veel problemen komen voort uit de levensbeschouwing die mensen er op na houden. Een voorbeeld. Het Latijnse woord voor ledigheid en rust is 'otium' en het woord voor werk is 'negotium', letterlijk géén rust en ledigheid. In die tijd ging men dus uit van de vrije tijd als de belangrijkste periode. Ook in het Athene van de vijfde, vierde eeuw voor Christus was werken alleen voor het levensonderhoud en had geen verdere waarde. Het waardevolle gebeurde in de vrije tijd, in de spirituele gesprekken tussen mannen. Kijk je nu naar ons woord 'vakantie', dat betekent een vacuüm tussen twee periodes van werk in. In onze cultuur is de nadruk dus op werk komen te liggen als het belangrijkste en wordt de vrije tijd als niet-werken gezien. Niet-werken heeft bij ons dus het slechte geweten aan zijn kant, met alle gevolgen van dien."

En zelfs de vakantie mag vaak niet meer rustig worden doorgebracht. Ik zag toevallig vanmorgen in de Volkskrant een

advertentie staan: 'Het leven is te kort... om aan het strand te liggen. Vraag de avontuurlijke rondreizen- of wandeltochten brochure aan.'

"Ja, de zogenaamde doe-vakantie. Zelfs in de vakantie moeten we actief zijn, presteren. We gaan in hetzelfde tempo door als tijdens ons werk. Hoeveel mensen storten niet in wanneer ze tot rust komen? Dat noemen ze vakantie-stress, alsof de stress veroorzaakt wordt door de vakantie!

Veel mensen ontlenen hun waarde aan hun prestaties. Dat betekent dat ze zich in principe waardeloos voelen en eerst in actie moeten komen, iets moeten presteren, om zich waardevol te voelen. Om recht van bestaan te hebben. Dan voelen zij zich tijdelijk goed. Zich gelukkig voelen valt dan samen met nuttig zijn. Maar een wezenlijk gevoel van ontevredenheid kun je niet wegmoffelen. Wanneer de gelukservaring wegeeft, ligt daaronder weer het gevoel van waardeloosheid. En dan moeten ze opnieuw presteren.

Er kwam eens een vrouw bij me die

hoofdpijn kreeg op het moment dat ze thuis kwam uit haar werk. Tijdens het gesprek kwamen we er achter dat die hoofdpijn het gevolg was van schuldgevoel. Want als ze thuis kwam, deed ze niets. Enerzijds strafte ze zichzelf voor het niets doen, anderzijds verschaftte ze zich een alibi om niets te hoeven doen, want ze had hoofdpijn. De achterliggende gedachte was: mijn waarde als persoon is afhankelijk van mijn maatschappelijk nut. Los daarvan ben ik niets waard. Toen die vrouw zich hiervan bewust werd, zei ze: ik heb toch ook een eigen waarde, los van wat ik doe of presteer. In de therapie leerde ze steeds meer zichzelf als persoon de moeite waard te vinden, met als gevolg dat de hoofdpijn verdween. Als filosoof kan ik mensen helpen zich bewust te worden van de wijze waarop zij denken, redeneren en hoe die redeneertrant de bron kan zijn van interne conflicten."

Stel dat er een vrouw bij je komt die als jong meisje incest heeft meegemaakt. Haar identiteit is al zo vroeg geschonden, is zij dan wel gebaat bij het zich bewust worden van haar levensbeschouwing? Is er niet meer nodig?"

"Ook in zo'n geval speelt de levensvisie een rol. Ik zou haar in gesprekken laten zien dat zij op basis van die ene ervaring een bepaalde visie heeft ontwikkeld. Hoe zij die ene ervaring heeft gegeneraliseerd

tot een levenswet. Een kind maakt geen onderscheid tussen algemeen en bijzonder. Papa staat voor 'alle mannen' en mama voor 'alle vrouwen'. Dat speelt overigens bij ons allemaal een rol. Onze gemeenplaatsen zijn gebaseerd op onze eerste ervaringen die we hebben gegeneraliseerd. Het inzicht in dat mechanisme schept distantie, waardoor je niet meer voor honderd procent samenvalt met je probleem. Pas dan kun je verder.

In de therapie zijn drie zaken van belang. Ten eerste het benoemen van het probleem. Hoe is het ontstaan en wat zijn de mechanismen waardoor het blijft bestaan? Dat schept een positief kader. Ten tweede is het belangrijk het probleem te accepteren. Acceptatie versterkt de positieve houding ten opzichte van het probleem. Tenslotte is het van belang vrouwen te krijgen in de helende krachten die in je zitten. Net zoals een snee onder de juiste condities vanzelf geneest. Hoe belangrijk inzicht in de onderliggende levensvisie ook is, het is niet voldoende. Ik ga natuurlijk ook een vertrouwens-

televisie aanzette wanneer ze binnenkwam, daarmee het contact met haar onmogelijk makend. Daar zaten ze dan, naast elkaar, zonder oogcontact en staarden naar de televisie. De negatieve dingen die haar man tegen haar wilde zeggen, maar verzweeg, leken uit het toestel te komen. Door samen met haar de situatie te onderzoeken, werd zij zich bewust van wat er gaande was, kon ze het werkelijke probleem benoemen en accepteren.

Een ander verschil is dat psychotherapeuten hun visie meestal niet uitspreken, terwijl ik mijn gedachten nadrukkelijk op tafel leg. Het is in de eerste plaats een vorm van eerlijkheid en respect ten opzichte van degene met wie je praat. Ik heb een bepaalde denkachtergrond en ik vind niet dat ik die buiten beschouwing mag laten. De cliënt heeft er recht op te weten wat mijn kijk op het leven is. Vergeleken met het begin van mijn praktijk kom ik nu nog veel sneller to the point. Ik ben minder bang om confrontaties aan te gaan. Ik zit niet te luisteren en te hummen, de ander maar laten komen en de

Cyril Vink: Ik zie moeilijkheden veel meer als mogelijkheden, als kansen om jezelf te ontplooien.

band aan met een cliënt. Voor een vrouw die lijdt onder incestervaringen, kan ik het levende voorbeeld zijn dat haar generalisatie niet klopt. Daarom is het belangrijk dat je als filosofisch therapeut niet alleen helder kunt denken, maar ook veel hebt doorleefd, dat je in balans bent. Pas dan is er een eenheid tussen het cognitieve, het emotionele en het spirituele. Die eenheid is een voorwaarde om een transformaterende werking te kunnen hebben."

Waarom kiezen mensen filosofische therapie boven psychotherapie?

"Mensen verwachten van mij dat ik dieper op de dingen inga dan de gemiddelde psychotherapeut. Dat ik hen help zoeken naar het antwoord op de vraag: waar draait het om in het leven? Wat is een leven dat de moeite waard is om geleefd te worden? Een andere reden is dat mensen psychotherapeuten vaak wantrouwen, met name psychiaters. Dat zijn vaak mensen die je tot patiënt maken, die denken in termen als ziek en gezond, die gedrag pathologisch noemen. Ik doe dat niet. Ik zie moeilijkheden veel meer als mogelijkheden, als kansen om jezelf te ontplooien. Er kwam bijvoorbeeld een vrouw bij me, omdat zij stemmen uit de televisie hoorde komen. Ik beoordeelde haar geest niet als ziek, maar constateerde dat zich gedachten hebben afgesplitst en dat daar een reden voor was. Uiteindelijk bleek dat haar man iedere keer de

dingen die gezegd worden met vragen beantwoorden. Ik ben heel actief en als er ideeën bij me opkomen, lanceer ik die als ik denk dat ze een bijdrage kunnen leveren.

Wel word ik steeds voorzichtiger om mijn visie aan anderen op te leggen. Dat is de houding van de dominee en de missionaris. Ik heb alleen de verantwoordelijkheid om mijn visie aan te bieden, niet om deze over te dragen. Want daar ben je met z'n tweeën voor.

Voor mij is filosofie de vraag: wie ben ik. Niet zozeer de metafysische, maar de morele vraag: wie ben ik. Ieder mens is die vraag en moet het antwoord worden. In mijn levensvisie speelt het begrip zelfverwerkelijking een belangrijke rol, dat betekent: contact maken met iets in mij, dat mijn machteloosheid, nietigheid en eindigheid overstijgt, het transcendente, de spirituele dimensie.

De mensen die met mijn visie geconfronteerd worden, kunnen zich afvragen: is dat ook mijn visie? Als ik naar een therapeut ga, zou ik willen weten wat zijn kijk op de wereld is. Want als zijn visie lijnrecht tegenover de mijne staat, dan kan het nooit klikken tussen ons."

Waarom ben je geen psychotherapeut geworden?

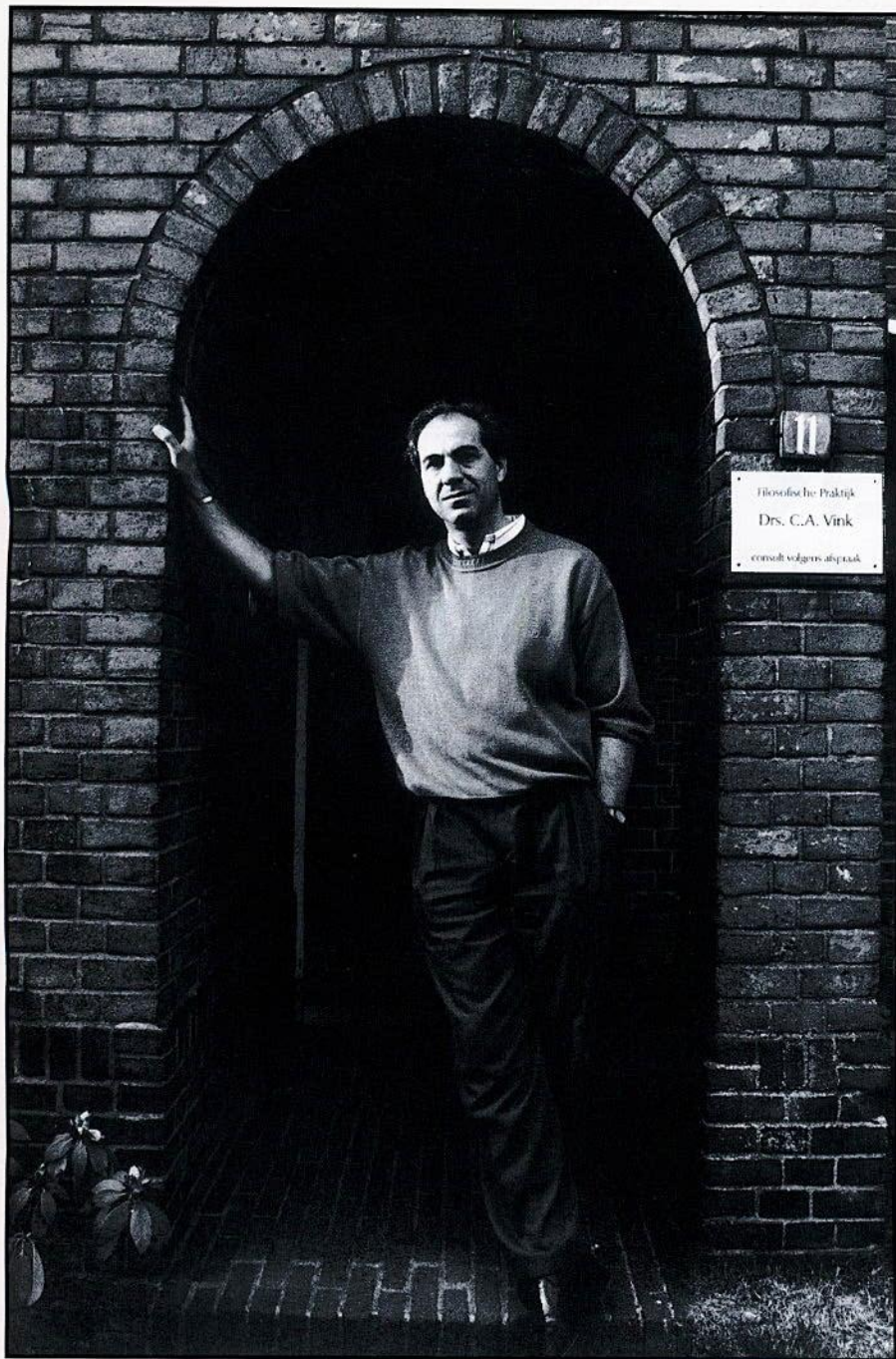
"Na de middelbare school ben ik psychologie gaan studeren, maar ik kwam

terecht in proeven met ratten, statistische bewerkingen, meten van cognitieve vermogens. Dat interesseerde me niet. Ik vond dieptepsychologie veel interessanter. Mijn vader was psychiater, psychoanalyticus. Vanaf mijn achtste jaar was ik al bezig met droomduiding. Als ik een droom had gehad, ging ik naar mijn vader en hij legde de droom dan uit. Dat sprak me bijzonder aan. Op jonge leeftijd had ik de Traumdeutung van Freud al doorgelezen en verdiepte ik me in Jung. Ik wilde dus psycholoog worden en daarna psychotherapeut, maar de studie psychologie ging me zo tegenstaan en mijn interesse voor de filosofie nam steeds meer toe. Toen dacht ik: wat ben ik eigenlijk aan het doen? Ben ik alleen maar bezig een toekomstig baantje veilig te stellen? Toen ik vijftientwintig was, dacht ik: bekijk het maar, ik ga filosofie studeren. Ook al kan ik daar geen droog brood mee verdienen, het is tenminste zinvol. En het gekke was dat ik een paar maanden na mijn afstuderen al een baan had bij de universiteit. Het was een veilige omgeving, maar toch ben ik ook daar weggegaan. Het academische klimaat beviel me niet meer. Je werd onophoudelijk op je produktie bekeken. Er kon steeds minder, het werd steeds politieker. En het ontbrak aan diepgang in het persoonlijke contact met studenten.

In 1980 begon de filosoof Achenbach in Duitsland een praktijk voor filosofie en enkele jaren later volgde Ad Hoogendijk in Nederland. Hij schreef zelfs een boek over zijn ervaringen: 'Spreekuur bij een filosoof'. Ik ben in '88 begonnen. Ik heb nog steeds een goede band met de Universiteit van Nijmegen. Voor doctoraal studenten filosofie bestaat daar nu de mogelijkheid om stage te lopen in een bedrijf. Op dit moment heeft een doctoraal-studente bij mij een stageplaats, omdat zij uiteindelijk ook een praktijk wil beginnen."

Wordt jouw hulp vergoed door het ziekenfonds?

"Nee, sommige particuliere verzekeringen, die een uitgebreid pakket hebben voor alternatieve therapieën, betalen het wel. Maar ik heb ook cliënten met een minimuminkomen. Als mensen bij me aankloppen om hulp, kan ik hen niet weigeren alleen maar omdat ze weinig geld hebben. Ik maak dus uitzonderingen, maar wel met een zekere terughoudendheid. Er kwam bijvoorbeeld een meisje bij me die op kamers woonde en weinig geld verdiende. Ze kon mij niet betalen. Ik vroeg of haar ouders misschien een bijdrage konden geven, maar ze had geen zin om dat te vragen. En aan mij durf je het wel te vragen, zei ik. Daar schrok ze van. Ze moet onder ogen zien, dat als ze mij minder betaalt, ik eigenlijk uit mijn eigen zak voor haar moet bijleggen. Mijn tarief blijft daardoor intact. Ik

Voor mij is filosofie de vraag: wie ben ik. Ieder mens is die vraag en moet het antwoord worden.

geef geen korting, ik leg er zelf bij. Koningen werken slecht. Juist mensen die substantieel minder betalen, blijven gemakkelijker weg, zeggen eerder af en komen sneller te laat. Het gaat er letterlijk en figuurlijk om hoeveel iets waard is. Geld is een positief element in zo'n therapie. Het betekent dat je je ervoor moet inzetten en niet alleen tijdens dat ene uurtje, maar ook daarbuiten."

Hoe lang duurt de therapie?

"Ik streef naar een zo kort mogelijke periode. Mensen worden op een gegeven moment therapiemoe. Na een aantal

keren praten, weten ze het wel. Dan moet je of een nieuwe invalshoek vinden of er mee stoppen. Ik wil mensen zo snel mogelijk loslaten. Dat is soms moeilijk, omdat ik me ook aan mensen hecht, maar het moet. Mensen komen niet bij mij voor de gezelligheid. Toen ik mijn praktijk begon, heb ik er goed opgelet dat ik contacten niet aanhield, terwijl het eigenlijk niet meer nodig was. Zeker in het begin bestaat dat gevaar, omdat je financiële positie dan nog niet zo sterk is. Ik ben blij dat het me gelukt is om mensen op tijd te laten gaan. Het is achteraf de beste reclame die je hebben kan. Mensen voelen het namelijk maar al te goed

Ik wil mensen weer zo snel mogelijk loslaten. Dat is soms moeilijk omdat ik me ook aan mensen hecht, maar het moet.

als je hen om oneigenlijke redenen te lang bij je houdt."

Naast je praktijk ben je bezig met een proefschrift over Nietzsche. Wat trekt je zo in hem aan?

"Nietzsche staat bekend als de grote criticus, die de mens en zijn cultuur genadeloos analyseert. Hij trekt steeds nieuwe maskers af en prikt alle illusies door, van de godsdienst, de kunst, de wetenschap. Hij rekent definitief met de illusie af in de ultieme gedachte: God is dood. Waarmee hij aangeeft dat volgens hem het einde van de westerse cultuur is aangebroken. Veel mensen beschouwen Nietzsche daarom als een negatief denker, maar dat is hij niet.

In zijn boek 'Also sprach Zarathustra' beschrijft hij ook hoe we verder moeten na de ondergang van onze cultuur. Mijn proefschrift gaat over de morele positiviteit in het denken van Nietzsche. Hij is voortdurend bezig met het lijden, niet alleen met het psychische, maar ook met het existentiële lijden, het lijden als dimensie van het menselijk bestaan. Dat herken ik in mijn praktijk. Mensen lijden aan het leven, de eindigheid. Ik help mensen hun persoonlijk lijden te zien in termen van existentieel lijden. Mensen ervaren dat als prettig omdat existentieel lijden algemeen menselijk is. Bovendien is er meer dan lijden. Dieper dan lijden is vreugde. Niet de oppervlakkige vreugde, de lolletjes, maar de door het lijden gelouterde vreugde, die daarom niet meer door het lijden onderuit kan worden gehaald. En dat is een wezenlijke positiviteit."

HUMANISTEN ALLER LANDEN MET HOOFD EN HART BIJEEEN OP CONGRES IN AMSTERDAM

door Bert Boelaars

foto's: Ab Koers

"Laten we goed voor elkaar en voor ons zelf zorgen - take care!"

Met deze woorden nam Jan Glastra van Loon eind juli afscheid van de vierhonderd gasten op het internationale congres voor humanisten dat in de Rai te Amsterdam werd gehouden. De voorzitter van het Humanistisch Verbond vatte met zijn groet kernachtig samen waar het humanisten om te doen is. En waar zij dit congres over van gedachten wisselden, onder het motto 'Humanisme voor hoofd en hart'. In vorige jaren leek het vaak dat alleen 'het woord' telde: tal van sprekers die de prachtige bedoelingen van humanisten voor het voetlicht brachten, bij voorkeur nader toegelicht vanuit een fraaie ideologie. Nu was het vooral de praktijk die aandacht kreeg. Bert Boelaars geeft een overzicht van de hoogtepunten.

Vijf dagen lang congresseerden de 450 bezoekers in Amsterdam. In de stad waar de IHEU, de International Humanist and Ethical Union, 40 jaar geleden werd opgericht. Destijds waren er vooral West-europeanen en Noord Amerikanen. Nu waren er ze uit alle delen van de wereld. Vooral de belangstelling van uit Afrika was opmerkelijk: er waren vertegenwoordigers uit Egypte, Ghana, Nigeria, Burkina Faso, Senegal, Tanzania en Zuid-Afrika. Voor wat betreft Azië was vooral India aanwezig met tien vertegenwoordigers. Dit land kent al een lange atheïstisch traditie. Uit Zuid-Amerika waren helaas maar twee congresgangers: uit Brazilië en Curaçao. Wel konden op dit jubileumcongres weer veel Oost-Europeanen worden begroet: uit het GOS, Polen, Hongarije en Tsjecho-Slowakije. Maar de meeste deelnemers waren afkomstig uit Nederland, de Verenigde Staten en Noorwegen.

De maandag was gereserveerd voor een uitwisseling van de ervaringen met verschillende vormen van humanistische dienstverlening, zoals geestelijke verzorging. Nergens ter wereld lijkt die verder ontwikkeld dan in Nederland. Elly Hoogeveen, humanistisch raadvrouw in een ziekenhuis, leidde het onderwerp in. De kern van het werk bestaat uit een open oor en een belangeloze beschikbaarheid voor de cliënten. Het gaat vrijwel altijd om mensen die in een situatie zijn terechtgekomen waarin zingevingsvragen hun leven beheersen. Humanistische geestelijk verzorgers proberen hun cliënten te helpen eigen keuzes te maken en zo weer greep op hun leven te krijgen. Als in andere landen al humanistische geestelijke verzorging is dan wordt deze door vrijwilligers gegeven of tegen contante betaling.

Steinar Nilsen, voorzitter van de humanisten in Noorwegen, informeerde over de sterke groei van de humanistische

dienstverlening in zijn land. Deze staat geheel in het teken van plechtigheden rond de belangrijke momenten in het leven: geboorte, volwassen-wording en overlijden. Noorwegen heeft een (Lutherse) staatskerk die sterk is verankerd in de samenleving. Zo is iedere Noor verplicht lid van deze kerk en betaalt hiervoor via de belasting automatisch mee. Men kan zich alleen onttrekken door uit de kerk te treden en zich aan te sluiten bij een ander genootschap. Na erkend te zijn als officieel alternatief is de humanistische organisatie in Noorwegen in tien jaar uitgegroeid tot een beweging met meer dan vijftigduizend leden (op een bevolking van in totaal vier miljoen).

De vraag naar het op humanistische wijze vormgeven van plechtigheden als alternatief voor wat de kerk organiseert is groot. Zo is als alternatief voor de doop het 'naam-feest' geïntroduceerd. Eén of twee keer per jaar worden in een bepaald gebied alle ouders uitgenodigd om met hun pasgeboren kinderen naar een officiële plaats te komen (bijvoorbeeld een gemeentehuis). Dan wordt gevierd dat de lokale gemeenschap is verrijkt met nieuwe leden. Bij deze gelegenheid wordt er gezongen, muziek gemaakt, gedichten voorgelezen en officiële toespraken gehouden. De ouders stellen hun kinderen voor aan de aanwezigen door hun namen bekend te maken. De ouders krijgen tot slot een mooi getuigschrift waarop de naam van de pasgeborene is vermeld.

Rond hun zestiende kunnen Noorse jongeren voor de kerk geloofsbelijdenis doen. Als alternatief daarvoor hebben de humanisten een plechtigheid ontwikkeld om de jongeren officieel welkom te heten als jong-volwassen burgers in de samenleving. Ter voorbereiding volgen de jongeren een cursus van tien avonden waarop thema's besproken worden als geloof en levensbeschouwing, ethiek, seksualiteit, burgerrechten en -plichten en vorm-

geving van het eigen leven. De feitelijke plechtigheid bestaat opnieuw uit toespraken, muziek, poëzie en de uitreiking van een document. Duizenden jongeren in Noorwegen nemen hier ieder jaar aan deel. De derde 'ceremonie' die de Noorse humanisten hebben ontwikkeld, is ook in Nederland bekend: de uitvaartbegeleiding. Het gaat er alleen vaak wat plechtiger toe.

In een land als India is de situatie heel anders. Humanistische geestelijke verzorging kent men er niet. De jonge humanist Babu (zie ook kader) benadrukte dat in India de meeste mensen in een hecht familieverband leven waarin het de oudsten zijn die bij alle mogelijke problemen worden geraadpleegd, ook van geestelijke aard. In India heeft men traditioneel veel respect voor ouderen. Men zou zich schamen om iemand buiten de eigen familiekring om raad te vragen.

Voor ceremoniële plechtigheden zijn humanisten in India nogal huiverig omdat in dit land tal van oude riten bestaan die mensen alleen maar bevestigen in de positie die zij door hun afkomst hebben. Babu noemde zijn land 'een levend museum van rituelen'. Het eeuwenoude kastensysteem verhindert persoonlijke groei en staat menselijke solidariteit in de weg. Toch is er één plechtigheid wel door de Indische humanistische beweging tot ontwikkeling gebracht: het huwelijk tussen mensen van een hogere en een lagere kaste. Zulke 'gemengde' stellen worden vaak uit hun eigen kring gestoten. De humanisten hebben op tal van plaatsen gemeenschappen gevormd waarin voor deze mensen wel plaats is.

In de Verenigde Staten staan vooral huwelijksplechtigheden in de belangstelling. Humanistische relatieviering is daar met name een uitkomst voor hen die niet voor de wet kunnen trouwen (zoals bijvoorbeeld homoseksuelen) maar toch hun relatie bevestigd willen zien. Hetzelfde geldt voor gescheiden mensen die een nieuwe relatie willen aangaan maar waarvan de scheiding door de kerk niet wordt erkend.

De derde congresdag was het centrale thema: sociale activiteiten die gericht zijn op hulp aan groepen die in nood verkeren. De zwarte Amerikaan Norm Allen, directeur van de organisatie 'Afrikaanse Amerikanen voor Humanisme' beschreef heel indrukwekkend zijn toetreding tot een humanistische organisatie in zijn land. Hij bleek daar de enige zwarte te zijn. Veel zwarte Amerikanen zijn kerkelijk georganiseerd. Volgens Norm Allen hebben humanisten de achtergestelde zwarten veel bieden met hun ideeën over vrede, tolerantie, gelijkheid en openheid voor nieuwe mogelijkheden. Vanuit de Verenigde Staten heeft hij humanistische groepen helpen opstarten in Afrika. Onder de naam 'Action for Humanism' zijn er nu groepen in Nigeria, Ghana,

Kenya, Uganda en Tsjaad. Sinds kort geven zij ook een speciaal blad uit: 'The Sunrays'. 'Zonnestrallen' dus. (U kunt een gratis abonnement op dit blad nemen. Schrijf dan naar: 'Action for Humanism', P.O. Box 91, Ilishan Remo, Ogun, Nigeria).

Aad van Oosten, directeur van Humanitas, bracht de morele dilemma's ter sprake die spelen in de praktijk van de hulpverlening. Zo stelde hij zich de vraag of zwervers aan hun lot moeten worden overgelaten. Uit 'respect voor de persoonlijke vrijheid om zelf vorm en inhoud aan het leven te geven'? Of moeten zwervers, desnoods gedwongen, worden opgenomen in een opvanghuis omdat wij menen dat dat uiteindelijk beter voor hem is? Maar misschien ook omdat wij die zwervers willen beschermen tegen kou, ziekte en een treurig leven? Een algemeen antwoord is niet te geven, was de conclusie van Aad van Oosten. Uitgangspunt zou kunnen zijn de stelregel van Confucius: 'Behandel anderen zoals je zou willen dat anderen met jou omgaan'. Soms betekent dat actief ingrijpen, in een ander geval is terughoudendheid geboden. Een humanistische benadering vereist een open houding ten aanzien van elk geval en dus geen algemeen geldige oplossingen. 'Helpen eigen, verantwoorde keuzes te maken' kan gevaarlijk in de buurt komen van 'aangeven wat de juiste keuze is'.

Op de vierde congresdag kwamen educatieve thema's aan bod. De schrijver Frank Martinus Arion schetste de moeilijkheden om op Curaçao een humanistische school te vestigen. Hij vindt het belangrijk kinderen in hun moedertaal onderwijs te geven. Op Curaçao is dat Papiamentu. Maar de officiële taal is Nederlands en alleen in die taal gegeven lessen

komen in aanmerking voor bekostiging door de overheid. De christelijke scholen op Curaçao hebben zich aan die voorwaarde aangepast en zij leren de kinderen van het tropisch eiland dat 'de Rijn bij Lobith ons land inkomt'. Ondanks alle tegenwerking telt de particuliere school van Frank Martinus Arion nu al tweehonderd leerlingen. Zijn betoog leidde tot een aanbod van Ies Spetter uit New York om hem te helpen met de verdere ontwikkeling van zijn onderwijsprogramma. Volgens hem is men op Curaçao iets aan het ontwikkelen waarmee in New York al veel ervaring is opgedaan.

Denise Berré gaf een lezing over het 'moraalonderwijs' dat met succes in België op middelbare scholen wordt gegeven. Doel is om de leerlingen besef bij te brengen wat goed is of ethisch verkeerd, de betrekkelijkheid van waarden, de betekenis van twijfel, verantwoordelijkheid, rechtvaardigheid, zelfbewustzijn, edelmoedigheid en humor. In Nederland kennen we iets soortgelijks in het humanistisch vormingsonderwijs dat echter uitsluitend in het basisonderwijs wordt gegeven.

De meningen van de congresgangers liepen uiteen over de vraag of de humanistische beweging al dan niet gepromoot mag worden in het kader van deze onderwijsactiviteiten. De Amerikanen waren daar stilliger in dan de Europeanen. Een moraal-docent uit België zette uiteen dat de leerlingen op het spoor worden gezet van humanistische waarden en van de achterliggende theorie. Maar van humanistische organisaties weten ze niets. "Het lijkt wel of jullie je schamen om het belang van de aansluiting bij de humanistische beweging te noemen", verweet de Amerikaan Sherman Wine zijn Europese collega's.

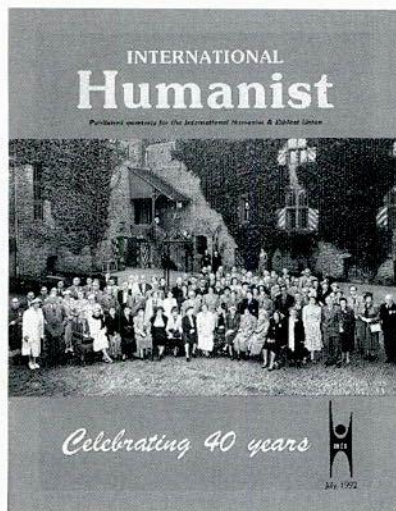
Het congres werd de volgende dag besloten met de uitreiking van onderscheidingen (zie kader) en de bespreking van veertien resoluties. Twee daarvan bleken zeer omstreken. De eerste was een pleidooi van enkele Nederlandse deelnemers om het drugsbeleid in de wereld te liberaliseren. De Nederlander Henk Smit verdedigde de resolutie met het argument dat hij allerminst het gebruik van drugs wil goedpraten, maar wel een pragmatische aanpak van de huidige problemen wil bevorderen. "Dit voorstel is een reactie op een wereldwijd falend beleid waardoor zelfs fundamentele mensenrechten gevaar lopen. Het verbieden van drugs heeft geen enkele zin. Het maakt het leven voor verslaafden alleen maar moeilijker. Laten we onze energie steken in persoonlijke hulp en verbetering van de maatschappij", zo betoogde hij. Steinar Nilsen uit Noorwegen was het daar volstrekt mee oneens: "Drugs zijn gevaarlijk en helpen mensen de dood in. Geen enkele samenleving tolereert dat. Het effect van deze resolutie zal zijn dat de wereld humanisten ziet als mensen die uiteindelijk niet begaan zijn met drugverslaafden. Hoe kunnen wij hier vóór zijn als we bepleiten dat mensen verantwoordelijk moeten leven?"

Jean Davis uit Engeland onderschreef de strekking van de resolutie en pleitte voor nadere studie. "Wij denken bij drugs vaak alleen aan bijvoorbeeld heroïne. Maar de drugs waar in mijn land de meeste mensen aan overlijden, zijn nicotine en alcohol."

Het congres zag af van een uitspraak en besloot de kwestie in studie te nemen. Dat gold ook voor een resolutie over bijzonder onderwijs. Enkele congresgangers vroegen een veroordeling van dit type scholen omdat leerlingen van verschillende geloof niet met elkaar in contact komen. Humanisten zijn principieel voorstanders van onderwijs dat kinderen leert omgaan met verschillende levensovertuigingen.

Andere resoluties werden met grote eensgezindheid aanvaard. De eerste sprak steun uit aan de Verenigde Naties voor de pogingen het geweld in Joegoslavië te stoppen. Andere landen in Europa moesten zoveel mogelijk vluchtelingen tijdelijk onderdak verlenen. De tweede resolutie pleitte voor de rechten van de vrouwen in Polen die hun recht op abortus in gevaar zien komen doordat de invloed van de Rooms-katholieke kerk op de regering snel toeneemt. Diezelfde kerk was aanleiding voor nog een resolutie. Het Vaticaan veroordeelde onlangs opnieuw de homoseksuele leefwijze. Niet eerder ging het echter zo ver om discriminatie van homo's te bepleiten op het gebied van beroepsaanstellingen en huisvesting. Het Vaticaan noemde homoseksualiteit zelfs "een objectieve kwaal". Het congres uitte zijn ongenoegen over deze zoveelste aanval op homo's door de uitlatingen

Jubileumnummer

Precies veertig jaar geleden organiseerden humanisten zich internationaal met het oprichten van de IHEU. Reden voor de uitgave van een speciaal jubileumnummer van de 'International Humanist'. Aan Mart van Praag, de weduwe van Jaap van Praag die in 1952 één van de initiatiefnemers was, werd bij de opening van dit congres het eerste exemplaar aangeboden. In dit nummer komen verscheidene prominente humanisten uit Nederland aan het woord. Gemeenschappelijk in hun uitspraken is dat zij een humanisme bepleiten dat, hoewel beschouwelijk van aard, de filosofische overdenkingen nastreeft te vertalen in praktische resultaten voor het leven van alledag. Het jubileumnummer is verkrijgbaar via het IHEU-secretariaat, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht.

Een stem uit De Derde Wereld

Babu heet hij. Een knappe, intelligente en veelbelovende Indiase jongeman van 24. Hij studeerde biologie en is op het ogenblik leraar Frans in Hyderabad. Op jonge leeftijd al las hij radicaal-humanistische schrijvers als Bertrand Russell, Krishnamurti en met name de filosoof van de Indiase onafhankelijkheidsstrijd M.N.Roy. Babu: "Ik kwam met Roy in contact omdat we thuis wat boeken van hem hadden staan. Eén van mijn oud-ooms was een echte Roy-ist en ik heb hem indertijd moeten beloven Roy te lezen vóór ik van

school zou gaan. Toen ik 17 was, namen mijn ouders mij mee naar de herdenking van Roy's honderdste geboortedag. Daar maakte ik toen voor het eerst kennis met het hele pantheon van radicaal-humanistische leiders kennis gemaakt."

Wat hem het meest opvalt in de Westerse samenleving is de gelijkwaardigheid tussen de mensen. "Iedereen kan hier vrij met elkaar praten. Wij in India communiceren meer vanuit posities en rollen. Ook de welvaart is hier gelijkmatiger verdeeld. Daar durven wij nog niet eens van te dromen. Die gelijkheid en openheid is iets dat me op dit IHEU-congres bijzonder treft. Op het vorige congres in Brussel was de dreiging van het fundamentalisme in de Derde Wereld een belangrijk onderwerp. Maar niemand uit de Derde Wereld kreeg het woord. Nu gelukkig wel. Wat ook opvalt is dat er op dit congres een juiste balans is tussen theorie en praktijk. Op de IHEU-conferentie in het Amerikaanse Buffalo vier jaar geleden was dat weer ver te zoeken. Ik heb de indruk dat Nederlandse humanisten enkel theorie niet zo leuk vinden, naast het hoofd willen zij ook altijd ook hun hart laten spreken. Op zo'n congres heb je trouwens het meeste aan de persoonlijke gesprekken in de wandelgangen. Daar ervaar je de broederschap en de verbondenheid."

Hij waarschuwt ervoor om als humanist te optimistisch en idealistisch te zijn, zeker als het gaat om de Derde Wereld. Babu: "Eén van de sprekers zei dat de volgende eeuw die van het humanisme zou zijn. Ik denk dan: hebben de christenen de laatste twintig eeuwen ook niet steeds gezegd dat Jezus Christus de volgende eeuw op aarde zou wederkeren? Je kan wel blijven wachten op Godot! Je kunt beter accepteren dat hij nooit zal komen en inmiddels zelf de handen uit de mouw steken. Ik bepleit dus een meer realistische instelling".

"Wat me op dit congres ook opvalt, is dat jullie de Westerse vorm van humanisme - onbewust en ongewild natuurlijk - aan ons willen opleggen. Activiteiten als ceremoniën en geestelijk werk zijn uiteraard erg belangrijk, maar wij leggen onze prioriteiten ergens anders. Bijvoorbeeld bij het bestrijden van het bijgeloof, iets dat in India nog wijdverbreid is. Ook hebben wij echt andere problemen dan die rond homoseksualiteit en travestie. Jullie moeten onze maatschappij niet alleen met je eigen maatstaven meten. Dat is trouwens ook iets dat ik op dit congres heb geleerd, dat humanisme in verschillende situaties heel verschillende vormen kan aannemen. Zo voelde ik me eerst ook wel wat ongemakkelijk in het forum over ceremoniën. Ik voel daar zelf helemaal niets voor, omdat die bij ons altijd direct met godsdienst en bijgeloof te maken hebben. Maar ik heb nu begrepen dat die rituelen in bijvoorbeeld Noorwegen nou net weer heel belangrijk zijn voor humanisten."

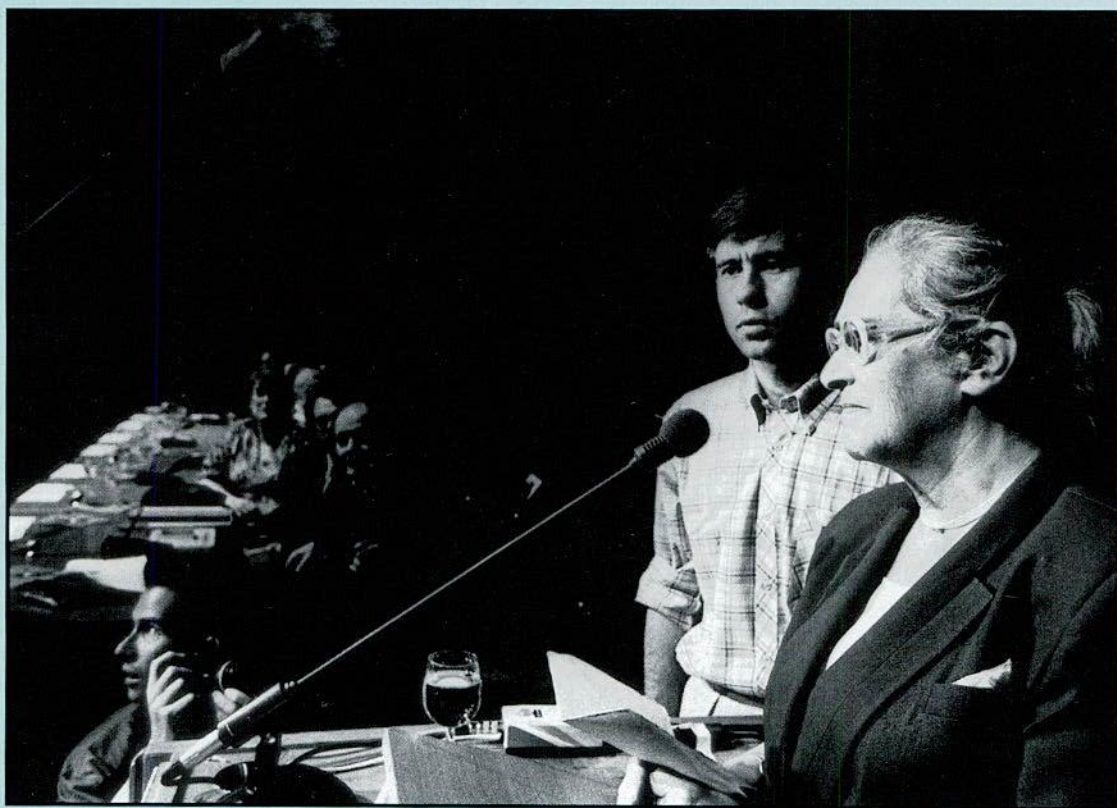
"Wij zijn in Bombay bezig om het M.N.Roy Academisch Centrum op te richten. Het zou een centrum kunnen worden van de vele humanisten in de Derde Wereld. We zouden er ons humanisme kunnen verdiepen en er een wetenschappelijke basis voor scheppen. Daarvoor zouden we ervaringen met jullie universiteit willen uitwisselen. Verder hebben we boeken, tijdschriften, cassettes en video's nodig die gaan over facetten van het humanisme. Als tegenprestatie zouden wij een macroperspectief op wereldproblemen kunnen aanbieden, iets dat in het humanisme van nu totaal ontbreekt. Vooral het denken van M.N.Roy kan hierbij behulpzaam zijn. Zijn 'corporate humanist economy' ligt tussen het kapitalisme en communisme in. Juist als we zo ervaringen en kennis uitwisselen, helpen we elkaars problemen op te lossen en bouwen we aan een echte wereldgemeenschap. Ik hoop op het volgende congres over twee jaar in India veel Nederlandse humanisten te ontmoeten. Tot dan!" (Albert Nieuwland).

↳ van het Vaticaan "immoreel" te noemen. Andere resoluties bepleitten de rechten van minderheden in verschillende gebieden van de wereld: op de Balkan, in de voormalige Sovjet-Unie en in Noord-Ierland. Opmerkelijk was ook een resolutie over natuur en milieu. Nadrukkelijk werd daarin gepleit voor een stabilisatie van de omvang van de wereldbevolking en in verband daarmee voor goede gezondheidsvoorzieningen, effectieve methoden voor geboortebeperving en seksuele voorlichting op scholen.

Traditiegetrouw vatte oud-IHEU-voorzitter Howard Radest op de laatste dag van het congres zijn persoonlijke indrukken samen. De Amerikaan die al vele IHEU-congressen bijwoonde vond dit congres één van de plezierigste vanwege het evenwichtige programma-aanbod en de buitengewoon efficiënte organisatie. Humanitas en Humanistisch Verbond waren samen verantwoordelijk voor de organisatie van dit congres. Door de grote inzet van bureau-medewerkers en vrijwilligers kon van een geslaagde

samenwerking worden gesproken. Het volgende IHEU-congres zal in 1995 plaatsvinden in Haiderabad in India. Daarvoor is er nog een Europees Humanistisch Congres: van 25 tot 30 juli 1993 in Berlijn.*

* Wie nu al in het laatste congres is geïnteresseerd, kan informatie aanvragen bij het congressecretariaat, c/o Deutscher Freidenker-Verband, Holrechtstrasse 8, D-1000 Berlin 44.

Eerbetoon aan Yelena Bonner en Pieter Admiraal

Elk IHEU-congres worden mensen onderscheiden die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de realisering van humanistische waarden. Dit keer waren dat Yelena Bonner en Pieter Admiraal (zie ook foto).

Yelena Bonner heeft zich samen met haar man, de in 1989 overleden kerngeleerde Andrej Sacharov, zeer actief ingezet voor de mensenrechten in de Sovjet-Unie. Nog steeds reist zij de wereld rond om aandacht te vragen voor de bedreigingen van de menselijke waardigheid. Yelena Bonner is vooral beducht voor het nationalisme en de vrijheidsstrijd die nu de kop opsteken in de verschillende republieken. "Als men geen onafhankelijkheid wil toekennen aan minderheden, zal er op een vreselij-

ke manier bloed worden vergoten", aldus de 69-jarige Yelena Bonner. Zij deed een dringend beroep op de westerse landen het nieuwe Gemeenebest van Onafhankelijke Staten te steunen.

De anesthesist Pieter Admiraal uit Delft zette zich in voor het recht op vrijwillige euthanasie. Met name in het buitenland heeft hij baanbrekend werk verricht. Bescheiden nam Pieter Admiraal de oorkonde in ontvangst. Hij meende dat vele anderen minstens zo sterk in aanmerking kwamen om geëerd te worden. In zijn toespraak zorgde hij voor het meest aangrijpende moment van dit congres. Hij gaf een ontroerende beschrijving van het toepassen van euthanasie bij één van zijn dierbaarste

patienten, een oudere man met longkanker. Pas aan het eind van zijn relaas bleek dat Pieter Admiraal het verhaal vertelde van de dood van zijn eigen vader. Het congres hield ontroerd de adem in. Na een stilte van enige seconden volgde een warm applaus.

Ook drie personen die zich zeer verdienstelijk hebben gemaakt voor de internationale humanistische beweging, werden gehuldigd.

Zo werd Nettie Klein onderscheiden voor de vele jaren waarmee zij het secretariaat van het IHEU-bestuur vervult. Daarnaast werden Ies Spetter en Vern Bullough, beiden uit de Verenigde Staten en Indumathi Parikh uit India, onderscheiden.

VROEG OF LAAT

Vroeg of laat vragen de meeste mensen zich af wat ze eigenlijk hier op deze wereld doen. Lange tijd was voor bijna iedereen die vraag een weet. Het antwoord heette eenvoudig God. Tegenwoordig is dat voor veel mensen anders. Zij nemen geen genoegen met een antwoord waarin wordt verwezen naar een macht boven hen en een doel na dit leven. Zij zien de mens als uitgangspunt en voelen zich daarom humanist.

Het humanisme gaat er vanuit dat de mens niet alle weet van het leven en de wereld kan hebben. Daarom moeten we ook niet zoeken naar onvindbare antwoorden. Het is aan de mens zelf om te bepalen hoe in het leven te staan. Het leven wordt door humanisten dan ook niet bij voorbaat zinvol of zinloos geacht. Door ons doen of laten, door de keuzes die we maken, geeft de mens er zelf betekenis aan.

Zo'n twee miljoen Nederlanders herkennen in het humanisme hun eigen ideeën. De meeste mensen staan er echter niet zo bij stil. Zij vinden hun kijk op het leven min of meer vanzelfsprekend. Maar vaak-nogal eens als zij worden geconfronteerd met de vraag naar de zin van alles- is er iets van herkenning en gaan ze zich ook humanistisch voelen.

Zo spontaan als dat soms klikt, zo groot is vaak de aarzeling om dan ook lid te worden van het Humanistisch Verbond. Aan een kant is dat wel verklaarbaar. Eeuwenlang werd ieders overtuiging immers ingelijfd bij instituten. Maar er is ook een andere kant die de aarzeling zou moeten wegnemen. Want het Humanistisch Verbond gaat uit van het recht op zelfbeschikking van ieder mens. Het komt op voor emancipatie en verzet zich tegen onderdrukking, dogma's en taboes. Het HV behartigt de belangen van humanisten en in veel gevallen ook die van andere buitenkerkelijken in de samenleving. En omdat je samen nu eenmaal meer kunt dan in je eentje, wil het Verbond zo veel mogelijk mensen verenigen die zich in het humanisme herkennen.

Ook u kunt lid worden van het Humanistisch Verbond. Of abonnee van de Humanist.

Misschien is dit de eerste keer dat u iets leest over humanisme en het Humanistisch Verbond. Misschien ook bent u er al vaker mee in aanraking gekomen en overweegt u uw relatie met het Humanistisch Verbond een vastere vorm te geven. Nu is dat eenvoudiger dan ooit. Haal de bon bij deze pagina er uit en vul die zo volledig mogelijk in- de vermelding van uw beroep/werkzaamheden is daar bij ter vrije keuze. Stuur vervolgens de bon naar ons op. Een postzegel is niet nodig. En betalen hoeft u pas als u van ons een acceptgirokaart in de bus krijgt.

Lid worden van het Humanistisch Verbond.

Voor de hoogte van de contributie houden we als richtlijn een half procent van het bruto-inkomen aan. De minimum-contributie houden we als richtlijn een half procent van het bruto-inkomen aan. De minimum-contributie is f 75,- bij een brutojaarinkomen van f 18.000,- of hoger. Bij een lager bruto-inkomen betaalt u f 45,-. Jongeren onder 27 jaar betalen een minimum van f 35,-. Desgewenst kunt u de contributie in termijnen betalen: per half jaar of per kwartaal. Het blad de Humanist is bij het lidmaatschap inbegrepen. Zonder verdere kosten kan een persoon die op hetzelfde adres woont, medelid worden. Deze ontvangt dan geen exemplaar van de Humanist.

U kunt ook eerst een gratis informatiepakket aanvragen. Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Of nog makkelijker: bel: 030-318145

Een abonnement op de Humanist

U kunt zich met de bon in dit nummer ook opgeven als abonnee van de Humanist. een jaar-abonnement kost slechts: f 30,-.

De Humanist verschijnt negen keer per jaar en laat vele bekende en minder bekende (maar niet minder boeiende) mensen aan het woord. Zo werden onder anderen Vaclav Havel, Ischa Meyer, Fay Weldon, Anja Meulenbelt, Olivier Sacks, Conny Braam, Pierre Janssen, Hans Galjaard en Cornelis Verhoeven aan de tand gevoeld over hun normen en waarden, visie en drijfveren. Naast tal van serieuze, beschouwelijke zaken wordt (met name in de themanummers) ook vol humor en ironie tegen mens en wereld aangekeken door bekende columnisten en cartoonisten.

Lid worden van het Humanistisch Verbond?
Of een abonnement nemen op de Humanist?

Doe het meteen!

DOCUMENTA: KUNST BELEVEN TUSSEN EEUWIGHEID EN TIJDELIJKHEID

De Documenta in het Duitse Kassel is de grootste kunsttentoonstelling ooit gehouden. In totaal nemen 190 kunstenaars uit vijfendertig landen er aan deel. Elke vijf jaar wordt een coryfee uit de kunstwereld (in 1992 is dat de Belg Jan Hoet) uitgenodigd zijn visie op de hedendaagse kunst kunst te geven. Dit maakt de Documenta tot een zeer subjectieve aangelegenheid. Ook voor de bezoeker. Sabine Funneman keek voor de 'Humanist' rond.

door Sabine Funneman

foto's: Jan Funneman

Man loopt de hemel in van Jonathan Borofskys

In de Renaissance herontdekte de mens weer z'n eigen waarde. Kunstenaars richtten zich meer op de wereld en minder op God. Hun bron van inspiratie was de klassieke oudheid. Oidipous, Prometheus, Ariadne, Orestes, Klitaemnestra, Orfeus en Euridicae, allemaal werden ze weer tot leven geroepen omdat zij eeuwige waarden vertegenwoordigden. De donkere Middeleeuwen waren voorbij en het licht van de geest scheen over Europa. De belangrijkste drijfveer voor deze verandering was het nieuwe geloof in de individualiteit. Kunstenaars werkten niet meer voor God, maar om hun eigen leven eeuwigheidswaarde te geven. Zij wilden voortleven in hun werk.

De vraag of een kunstenaar zijn werk maakt om zo eeuwig voort te leven, wordt tegenwoordig nauwelijks meer gesteld. We zijn er langzaam meer van overtuigd geraakt dat een mens gelukkig is als hij of zij zich als individu geestelijk, lichamelijk en emotioneel goed kan ontplooiën en niet bekneld raakt door psychologische of religieuze belangen. De wens belangrijk te zijn, wellicht in de annalen bijgeschreven te worden heeft iedereen, kunstenaar of niet, uiteraard nu ook. Maar de eeuwigheid is toch geen haalbare kaart, lijken veel kunstenaars tegenwoordig te denken. Alles moet snel, dus wij ook en onze kunstwerken dan gelijk ook maar. En zo is het steeds minder van belang dat een kunstwerk lang mee kan, dat het nooit breekt of door regen en wind verloren gaat. De Documenta in Kassel laat deze tendens duidelijk zien. Veel kunstenaars maken werk dat alleen maar bestaat gedurende de tentoonstelling.

Zekerheid en onveranderende zaken zijn voor mensen heel belangrijk. Voor een kind is een dak boven zijn hoofd alleen niet voldoende. Hij zoekt een huis in een huis. Zijn moeder of vader moeten hem beschermen, hij moet bij hen kunnen schuilen, zij moeten een baken zijn. Hoe groter een kind wordt des te beweeglijker wordt hij. Maar hoe groot hij ook wordt, hij blijft altijd verlangen naar een huis, naar een plek om te slapen, om te eten, om zijn spullen in te zetten, een plaats om mooi te maken, om in te richten. Hij wil om zich heen zien, wat hij van binnen ervaart.

Als zijn innerlijke wereld verandert, moet hij dus verder trekken. Zo is de mens is nestelaar en nomade tegelijk. Hij nagelt zich zo aan de grond dat hij zich vertrouwd voelt. Maar ook weer niet al te stevig want hij wil weer weg kunnen.

Wanneer je in Kassel de bedding van het riviertje de Fulda volgt, kom je in een 'dorp' dat speciaal voor deze Documenta is gebouwd door de Japanse kunstenaar Tadashi Kawamata. Het lijkt of de bewoners maar kort van de huisjes gebruik hebben gemaakt. Grove planken, gebruikt materiaal, lange spijkers. Veel krotten zijn niet eens af. Hoeveel nachten zou men hier geslapen hebben? En zou dat voldoende zijn geweest? Waarom

zouden de trekkers hun huis niet afgebouwd hebben? Zouden ze op de vlucht zijn geslagen? Of beviel hen Kassel niet? Het is een dorp aan de rivier. Door hun vorm lijken de huizen er tijdelijk te staan, door de verlatenheid lijken ze voor eeuwig te blijven. De mens als nestelaar en nomade.

In een tijd van grote veranderingen waarin gevestigde ordes afbrokkelen en heilige huisjes omvergegooid, breekt ook over de kunst een nieuw licht uit. Mensen die in chaos wegvlugten. Die een nieuw onderkomen zoeken, een veilige vluchthaven of tijdelijke schuilplaats. Vluchtelingen die geliefden moeten achterlaten. Want mensen trekken weg als hun thuis hun innerlijk niet meer belichaamt. Het lot van vluchtelingen is door de Duitser Thomas Schütte op de Documenta vertaald in het beeldgroep 'Die Fremde':

Thomas Schütte: 'Die Fremde'

keramieken mensen die op het dak van een warenhuis staan (zie foto). Ze kijken uit over de stad die vreemd voor hen is. Ze zoeken een plaats om te wonen totdat ze weer naar hun eigen land terug kunnen. Hun benen en voeten zijn één kolom. Naar boven toe worden ze menselijker. Hun onderstel lijkt niet vooruit te willen, hun hoofd wel. Ze moeten zich veiligstellen, dus moeten ze verder.

Voor veel mensen is kunst een middel om de maatschappij te veranderen. En geeft de kunstenaar met zijn werk een visie op de werkelijkheid. Volgens Jan Hoet, de organisator van de Documenta, is kunst zeker geen afspiegeling van de maatschappij. Hij zegt: 'kunst is vreemd en speelt vanuit die anderssoortigheid zijn eigen rol in de wereld'. En zo zal de kunst een reactie uitlokken van de toeschouwers.

De Renaissancisten waren ook in een bepaald opzicht geëngageerd. Hun streven 'de eeuwigheid te halen' was in eerste instantie op zichzelf gericht, maar inhoudelijk zochten zij de menselijke kant van

Jezus, en hoe werelds God was. In zekere zin ontheiligden ze daarmee de godsdienst. De kunstenaars van deze tijd ontheiligen ook. Niet alleen door zich met aardse zaken als politiek en veranderingen van mensen bezig te houden, maar ook door materiaal te kiezen dat aards, herkenbaar, vernietigbaar en kwetsbaar is. De Italiaanse Arte Povera deed dat al in de jaren '60. Mario Merz, Luciano Fabro, Giulio Paolini en Gilberto Zorio met hun eenvoudige heldere beelden uit 'arm' materiaal, zijn ook nu weer op de Documenta te zien.

Mario Merz zette in een meterslange rij samengebonden takkenbossen tegen een gebogen muur. De rust en zekerheid die van dit samengebonden hout uitgaat, is onverwacht. Op de muur boven de takken hangen geknipte en gescheurde papieren vormen, bollen en ellipsen die

zijn geschilderd in lichte, felle kleuren. In de takkenbossen en tussen de schilderijen hangen grote blauwige cijfers in neon. Het is de getallenreeks van de middeleeuwse filosoof en wiskundige Fibonacci die op wiskundige wijze de vorm en kracht van een spiraal beschreef: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, etc. De spiraal ontleent zijn kracht aan de grond en doorbreekt daarmee de zwaartekracht. Eenmaal onder invloed van de spiraalkracht naar boven ontvouwt zich een nieuw gezichtspunt: dat van de lucht en het hogere. Metz geeft met dit kunstwerk de kern van verandering weer.

Een mens kan alleen maar veranderen, weggaan, reizen en dwalen als hij een vertrekpunt heeft. Het aankomstpunt is zo vaag mogelijk omdat het avontuur en de onzekerheid daarvan afhangt. Veranderen betekent niet van A naar B trekken, maar van A weggaan en niet weten waar aan te komen. Zoals de Amerikaan Borofsky laat zien met zijn paal op het Friedrichsplatz waar een man met ferme

pas de hemel in lijkt te lopen (zie foto pagina 20). Waar gaat hij naar toe? Is het uiteinde van die paal het einde, of een nieuw begin?

En de Nigeriaan Mo Edogo, die even verder op het plein zijn bouwwerk van stammen en takken bouwt dat oneindig hoog moet worden (zie foto). Zo oneindig als kunst is. Het bouwwerk woekert zich een weg naar boven.

Ook de Renaissancisten wilden verder komen. Zij deden dat door hun aandacht te richten op de wetenschap, verrijkt met de beelden, de vormen en het weten uit de klassieke oudheid. Zij gebruikten die schatten om er hun eigen ideeën op te bouwen. Vanuit het idee van continuïteit in de historie heeft Jan Hoet de Toren van het Fridericianum ingericht met kunst uit vroeger tijden. Zoals 'De dood van Marat' van Jacques Louis David. Deze kunstenaar ging als één van de eersten abstract werken om zijn beeld universeel te laten zijn. Het schilderij moest van alle tijden, van alle mensen en van alle plaatsen zijn, zodat de toeschouwer midden in zijn hart geraakt zou worden. 'De dood van Marat' is sober en dramatisch tegelijk. Het is anecdotisch en abstract. David schilderde Marat (één van de leiders van de Franse revolutie) vermoord in zijn bad, als een martelaar voor de goede zaak. De kleuren zijn somber en de details ontbreken, het is een eenduidig schilderij. Het vormt een omslag in de kunsthistorie omdat de muur achter het bad waarin de vermoorde ligt, voor het eerst echt is geschilderd, dus niet van de werkelijkheid is gekopieerd.

Het onderzoek naar individuele krachten van mensen betekent een noodzaak tot inkeer. Voor de reis moeten de innerlijke krachten gebundeld worden. Renaissancisten lieten die verinnerlijking ook zien in hun manier van schilderen en beeldhouwen. David van Michelangelo staat

Het bouwwerk van Mo Edogo

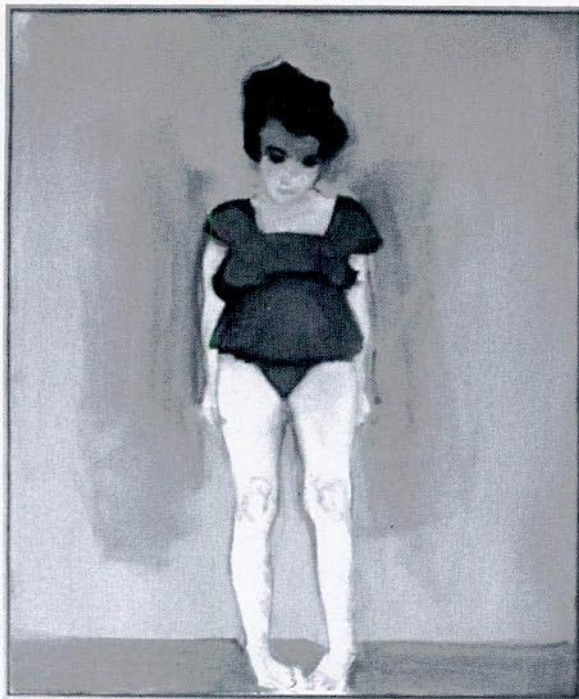
zo stevig op zijn benen dat hij het gevecht met Goliath wel winnen móet.

Jan Hoet heeft ook kunstenaars uitgenodigd die niet de kracht van het individu, maar wat aan de overwinning vooraf gaat in hun werk brengen. Het bloed, het zweet, de tranen. De worsteling, de onzekerheid en angst. Soms komt een kunstenaar met zijn eenzame worsteling uit in een sprookjesland. Hij bouwt voor zichzelf een wereld waarin de onderdelen en symbolen artefacten uit een onbekende wereld lijken te zijn. Die dubbele laag moet ontsloten worden om te kunnen begrijpen wat de Finse kunstenaar Pekka Nevalainen dreef, toen hij zijn installatie voor Kassel maakte. Zijn voorwerpen in de kleine winderige ruimte lijken toevallig en toch doelbewust opgehangen. Onrustig wordt je van de vlakken, lichten en strepen die op de televisie te zien zijn. Een leeg nest dat aan de muur hangt, twee cactusbladeren. Het ruikt naar verf en zand. Verlatenheid, onrust en vreemde krachten. Nevalainens werk is bijna onbegrijpelijk. Je moet als toeschouwer het geluk hebben om op zijn gedachtenstroom te 'geraken' door wat je ziet. Dan is het een fascinerende ontmoeting. Het

Houten beeld van Katsura Funakoshi

werk van de in Zuid-Afrika opgegroeide, Nederlandse Marlene Dumas is veel directer. Zij heeft de worsteling met de wereld veel expressiever uitgedrukt. Het werk hangt afgezonderd van al het andere in twee kleine kamertjes. Het vertegenwoordigt de wanhoop en het verdriet, het bloed, het zweet en de kwelling van een mens op aarde. Het spook van de dood. De worsteling die vooraf gaat aan de triomf van David over Goliath. Het is het enige werk in Kassel dat direct in je hart priemt, terwijl het toch zo concreet en figuratief is, zoals het 'Schaammeisje' dat met haar voeten naar binnen staat (zie foto). Haar schouderbladen drukt ze met alle macht tegen de muur. Zij wil niet op de wereld zijn.

De abstractie in de kunst lijkt met Jacques Louis David ook de mate van ontroering door kunst verhoogd te hebben, omdat het immers niet meer alleen ver-

wijst naar een concrete gebeurtenis, maar een tijdloos aspect aanraakt. Daardoor neemt de toeschouwer onmiddellijk deel aan wat hij ziet. Als het kunstwerk de kijker aangrijpt, dan verandert hij er misschien wel door. Kunstbeleven is ervaring opdoen. Ervaring opdoen is - meestal - wijzer worden.

Schaammeisje van Marlene Dumas

Documenta IX in Kassel is nog geopend tot 20 september, dagelijks van 10.30-19.30 uur. Daarna kan men zich laven aan de kunst buiten, onder andere op het Friedrichsplatz. En er is 's avonds na half acht van alles te doen in de Documenta-Zelt bij de Orangerie, vooral op het gebied van Jazz-muziek en film. Een zeer nuttige, onmisbare catalogus is voor DM 18,- te koop. De volledige kleurencatalogus kost DM 95,-. Entrée kost DM 20,- en voor een tweedaagse betaalt men DM 30,-. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om een avondkaartje te kopen (vanaf 16.00 uur) voor DM 9,-.

(Ingezonden mededeling)

SGV

De Stichting Geestelijke Verzorging in de Verpleeg- en Verzorgingstehuizen in de Regio Amsterdam (SGV) is een pluriforme werkgeversstichting voor geestelijk verzorgers.

Ten behoeve van de verzorgingscentra Osdorperhof en Eben Haëzer te Amsterdam roept het bestuur kandidaten op voor de functie van

HUMANISTISCH RAADSVROUW/-MAN

Werkzaamheden:

- het in goede samenwerking met de confessionele collega's zorgdragen voor een geïntegreerd aanbod van geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners
- het bijdragen aan een goed leefklimaat door het adviseren van directie en management
- het bieden van ondersteunende activiteiten ten behoeve van medewerkers

Gevraagd wordt:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of Universiteit voor Humanistiek
- inhoudelijke benoembaarheid door het Humanistisch Verbond
- affiniteit met de problematiek van het ouder worden
- zo mogelijk ervaring in het werken in een verzorgingstehuis

Geboden wordt:

- een aanstelling voor 10 uur per week met ingang van 1 december 1992
- een rechtspositie volgens de richtlijnen van de CAO voor Ziekenhuizen
- salariering in functiegroep 60 van die CAO, afhankelijk van opleiding en ervaring

De aanstelling geschiedt door de SGV in overleg met de directie van de verzorgingscentra en het hoofd van dienst humanistische geestelijke verzorging, mw. P.L. Hobbelman, telefoon 020-6448901 of 030-318145. Informatie te verkrijgen bij de heer J. Beijaert, bestuurslid SGV, telefoon 04182-1779; een functiekenmerk kan worden opgevraagd via het sekretariaat van de SGV, telefoon 020-6198182.

Sollicitaties met curriculum vitae dienen binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad gericht te worden aan het sekretariaat van de SGV, p/a mw. A. Lempens, Pieter Calandlaan 86, 1068 NP Amsterdam.

RADIO

Op 1 oktober gaat er van alles veranderen op de radio en verhuist ook De Verbeelding. Daarover meer in de volgende 'Humanist' meer. Tot die datum blijft de literatuur nog op zondagochtend (9.00 uur) op Radio 1. Voor de onderwerpen in september kunt u de zaterdag voor uitzending pagina 260 van NOS-Teletekst opslaan.

Verhuist De Verbeelding met ingang van 1 oktober naar Radio 5, De Spiegel, het woensdagmiddagprogramma (Radio 5, 12.30 uur), verdwijnt per ook per 1 oktober en zal worden opgevolgd door een splinternieuw programma dat op een andere tijd zal worden uitgezonden. Ook daarover in de volgende 'Humanist' meer. In september nog een vijftal Spiegels met interviews en reportages over actuele zaken. Als u wilt weten wat de onderwerpen zijn, raadpleeg dan op de dag van uitzending pagina 255 van NOS-Teletekst.

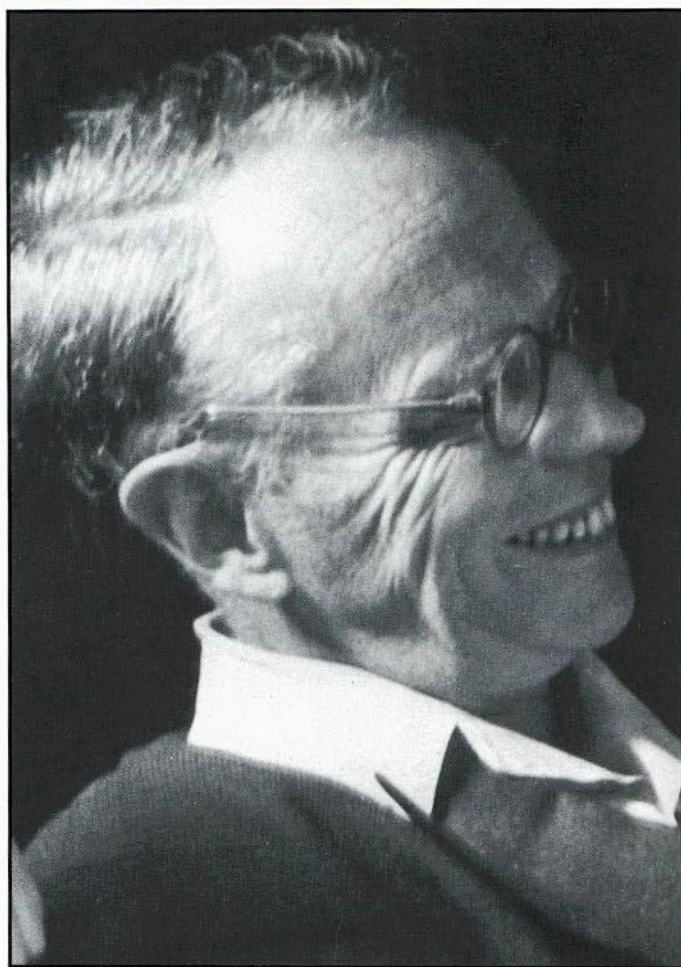
Op de maandagmiddagen van september (Radio 5, 12.00 uur) in **Het voordeel van de Twijfel** nog een aantal hoogtepunten uit het vorige seizoen. Onder andere drie bijzondere documentaires over drie bijzondere mensen. Op 7 september het laatste interview met beeldend kunstenaar en componist **Jurriaan Andriessen**. "Het paradijs ligt hier onder ons. Na je dood is er niets meer. Je kan je maar op één manier waar maken dat is tijdens je bestaan." Aldus Andriessen, die als componist vooral bekendheid verwierf door zijn portret van Hedwig, 54 muziekcomposities opgedragen aan zijn vrouw. Zijn levenswerk was echter de schepping en vervolmaking van Eldorica: een imaginaire planeet die hij gestalte gaf in honderden ingenieuze tekeningen. Op Eldorica wordt milieubewust en mensvriendelijk geleefd. In het programma geeft Andriessen een rondleiding door zijn huis waarin hij op Eldoriaanse wijze leefde. "Ik doe niet mee aan deze wegwerpmatschappij, deze liegmachine." Om die reden weigerde hij een baan te aanvaarden in de reguliere samenleving. Zijn huis stond vol met oude spullen die hij repareerde en verbeterde voor een optimaal energiebesparend en milieuvriendelijk gebruik.

Op 14 september: Portret van de in 1966 overleden radicale anti-militarist, idealist en selfmade-pedagoog **Kees Boeke**, die bekend is geworden met zijn school De Werkplaats Kindergemeenschap in Bilt-hoven. Kees Boeke was een charismatisch

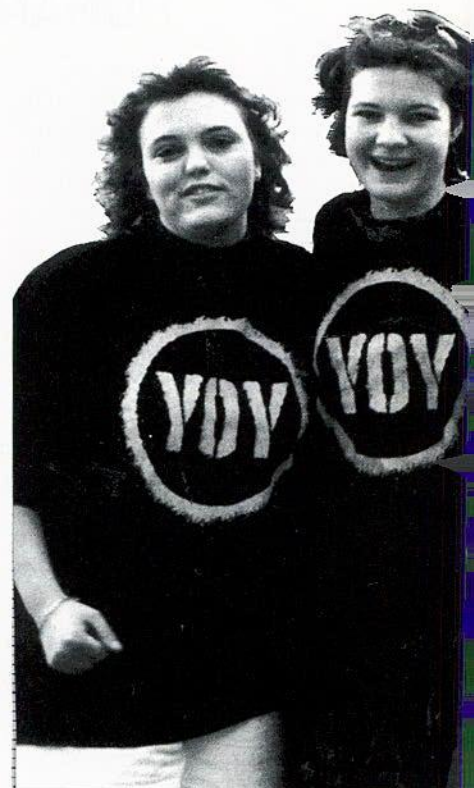
spreker die op talloze openbare bijeenkomsten zijn ideeën uitdroeg en onvermoeibaar was in zijn streven naar een geweldloze en harmonische maatschappij zonder klasseverschil. Hij was getrouwd met Betty Cadbury, dochter uit een zeer vermogend Engels geslacht. Toen zij besloot afstand te doen van haar familiekapitaal, leefde het gezin Boeke rond 1925, als uiterste consequentie van zijn principes, enige jaren helemaal zonder geld. Zijn school zette hij aanvankelijk op in een huiskamer bij vrienden voor

zijn vier dochtertjes, omdat hij principieel weigerde schoolgeld te betalen. "De mooiste en beste school ter wereld", zegt een oud-leerling over De Werkplaats, waar het onderwijs gebaseerd was op Boeke's uitgangspunt '...elk kind helpen worden wat het is'.

Op 21 september Stan van Houcke in gesprek met de filosofe **Jet Isarin** die een doctoraalscriptie schreef met als titel 'Het kwaad en de gedachteeloosheid'. Daarin schrijft zij onder andere: "Het verband tussen de barbarismen van de twintigste eeuw en het tijdperk van de rede wordt al te gemakzuchtig ontkend. De Holocaust was niet alleen een breuk met, maar ook een weerspiegeling van de westerse beschaving die haar voortbracht." Een gesprek over persoonlijke verantwoordelijkheid.

Kees Boeke

TELEVISIE

YOY

Ook de televisieprogramma's verhuizen per 1 oktober en gaan van Nederland 3 naar Nederland 1. Onze uitzenddagen zijn dan niet langer zondag- en maandagavond. Meer daarover in de volgende 'Humanist'. In september is de HOS nog op Nederland 3 te vinden en die maand is het alles YOY wat de klok slaat.

Maandag 7 september, 21.00 uur:

De broer van Frietzen Felius lijdt aan een ernstige vorm van epilepsie. Sinds zijn veertiende woont hij daarom niet meer thuis. Maar tot die tijd is Frietzen samen met hem opgegroeid. Hoezeer heeft dat de jeugd van Frietzen beïnvloed? Vanzelfsprekend is altijd de meeste aandacht uitgegaan naar haar broertje, hoe haar ouders ook hun best deden om Frietzen niet achter te stellen. Ze heeft nog steeds het gevoel een eigen plek te hebben moeten veroveren in het gezin. YOY ging kijken hoe Frietzen opgroeide en nu leeft. Op school heeft ze, als afstudeerproject, een theatervoorstelling gemaakt over het leven met een gehandicapte broer of zus, **Mijn plek, jouw plek**. Hieruit zijn enkele fragmenten te zien.

Maandag 14 september, 21.00 uur:

Xander is een lange-afstandwandelaar. Een paar keer per jaar laat hij zijn hectische leven voor wat het is, trekt zich terug in de natuur en beleeft aldaar tij-

Sabrina en Elise en hun droom

dens lange wandelingen zijn 'momenten van pure euforie'. De natuur als drug en als accu-oplader. YOY wandelde mee met Xander.

Maandag 21 september, 21.00 uur:

De een 'samplet' zelf housemuziek, is discjockey en kijkt er niet tegenop om in zijn vrije weekend 's nachts tot aan het ochtendgloren platen te draaien temidden van de stampende dreunen in zijn discotheek. De ander is minstens even druk, al gaat het met minder volume gepaard; hij doet vrijwilligerswerk met geestelijk gehandicapten. YOY volgde twee jongens

die het in hun vrije tijd erg druk hebben.

Zondag 4 oktober, 18.30 uur, Nederland 1: Voor duizenden is het de grote droom: een opleiding aan de Amsterdamse Kleinkunstacademie. Slechts een aantal van hen wordt toegelaten tot de selectiecursus. En slechts een deel daarvan wordt toegelaten om auditie te doen. En enkelen van hen zijn dan de gelukkigen die daadwerkelijk worden toegelaten en zullen wellicht ooit de opvolger van Karin Bloemen worden. Elise en Sabrina melden zich vorig seizoen aan voor de selectiecursus. In YOY is te zien hoe zij, en anderen, het er vanaf hebben gebracht.

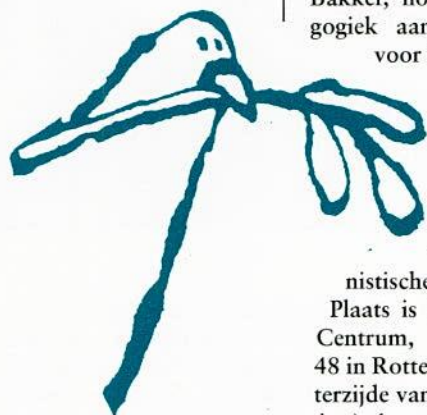
MEER INFORMATIE OVER DE HUMANISTISCHE OMROEPSTICHTING
(HOS): POSTBUS 135, 1200 AC HILVERSUM. TEL.: 035-284689

Vrede en opvoeding in Rotterdam

Op zaterdag 19 september zal Arie den Broeder in Rotterdam twee brochures in ontvangst nemen oor de Belgische en Nederlandse humanistische vredesbeweging.

De brochures, 'Dagelijks werk, opvoeden tot vrede vanuit een humanistisch perspectief' en 'Meer kanten van dagelijks werk' vormen een neerslag van een jarenlange samenwerking tussen de HUWECO (Humanistische Werkgroep Conflictstudie) afdeling Vlaanderen en het Humanistisch Vredesberaad-Nederland. Na de officiële presentatie zal Diewertje Bakker, hoofddocente pedagogiek aan de Universiteit voor Humanistiek, een inleiding houden over de rol die opvoeding tot vrede speelt in de gehele opvoeding, gezien vanuit een humanistische levenshouding.

Plaats is het Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48 in Rotterdam (aan de achterzijde van het Centraal Station). Aanvang: 13.00 uur.

Veel onderwerpen in Wapserveen

De afdeling Meppel/Steenwijk organiseert in het nieuwe seizoen een serie bijeenkomsten over een grote verscheidenheid van onderwerpen.

Zo zal op donderdag 17 september de sociaal-geografe drs. Conny Fleischer-Van Rooyen (onderzoekster aan de Rijksuniversiteit van Groningen) spreken over 'Randstad en buitengewesten'. En op donderdag 15 oktober houden Wim J. Simons (uitgever, Stichting voor Literaire Publikaties De Beuk te Amsterdam) en Carla Dura (actrice en voordracht) een lezing over dichtkunst en het uitgeven van poëzie.

Donderdag 19 november gaat M. Legierse (beleidsmedewerker van WVC) in op actuele vraagstukken rond asiel- en vluchtelingenbeleid. Op donderdag 17 december houdt Wouter H. Knap (Buys Ballotlaboratorium, Utrecht) een lezing met dia's over onderzoek van sneeuw gletsjers (Alpen, Groenland en Zuid-pool).

Donderdag 18 februari wordt het onderwerp 'Democratie in Europa' behandeld door prof.mr.drs. J.Th. Degenkamp (hoogleraar Burgerlijk- en handelsrecht). Donderdag 18 maart is het de beurt aan prof.dr. Ger Harmsen (historicus) om het te hebben over 'Natuurbeleving en Arbeidersbeweging', naar aanleiding van zijn boek (onlangs als Nivon-uitgave verschenen).

En op donderdag 15 april zal musicoloog J. Veuger een muzikale avond verzorgen met klanken uit niet-westerse culturen uit de collectie van de Stichting andere Muziek te Nijmegen. De reeks bijeenkomsten zal op donderdag 13 mei worden afgesloten met een forum/discussie-avond over 'Wetenschap en Verantwoordelijkheid' onder leiding van ir. H.Th.J.A. Lafleur. Opzet en sprekers worden later bekend gemaakt.

Alle bijeenkomsten worden gehouden in hotel Onder de Linden, Midden 202, Wapserveen. Aanvang: 19.30 uur. Leden, introducties en belangstellenden zijn welkom. Verdere informatie: 05210-13518 of 05212-1813.

Ida Bunte
in Rotterdam

Op donderdag 10 september zal Ida Bunte, humanistisch raadsvrouw in het Reinier de Graaf Gasthuis een 'humanistische overweging' houden op een middagpauzebijeenkomst in de Waalse Kerk in Delft. Een bijzondere uitnodiging van de Kontaktraad van Kerken in Delft die hiermee voor het eerst een humanist op deze bijeenkomst laat spreken. De bijeenkomst vindt plaats tussen 12.45 en 13.15 uur in de Waalse Kerk, Oude Delft 179 in Delft. De kerk is open vanaf 12.30 uur en na afloop is er koffie.

Vijf lezingen gebundeld

De samenvattingen van vijf lezingen die werden gehouden in de afdeling Amsterdam over het thema 'zorg, macht en mondigheid', zijn nu gebundeld verkrijgbaar. De onderwerpen en sprekers waren: J.Glastra van Loon over zorgers, doeners en macht; J.van Zijverden over zorg, een mogelijkheid en een beperking in menselijke contacten; H.J.J. Leenen over verdeling van de schaarse middelen in de gezondheidszorg;

E. Hoogeveen over macht, onmacht en machteloosheid;

en H. Hillmann over zorg naar menselijke maat.

De bundel bevat ook een korte persoonsbeschrijving van de sprekers en de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond. U kunt de bundel bestellen door f 8,- over te maken op giro 602700 van de penningmeester van Humanistisch Verbond - Amsterdam. Als u de bundel zelf afhaalt (R. Vinckleskade 64 op maandag, dinsdag, woensdag of donderdag tussen 10 en 12 uur) betaalt u slechts f 6,-.

Sprekers gevraagd bij uitvaarten

Er blijft dringend behoefte aan vrijwillig(st)ers die een toespraak vanuit humanistisch perspectief willen houden bij niet-kerkelijke uitvaarten. Vooral in Gelderland, Zeeland en Limburg maar ook elders zijn nieuwe medewerkers welkom. Het werk vraagt inzet en geeft voldoening. Belangstellenden

krijgen een korte opleiding van twee weekenden en lopen enige tijd stage. De eerstvolgende cursus zal worden gehouden op 13, 14, 15 en 27, 28, 29 november. Belangstelling? Bel voor informatie en aanmelding afdeling Verenigingszaken, Dini Boer of Pieter de Vrijer: 030-318145.

Geïnteresseerd in jeugdhulpverlening?

Van het Samenwerkingsverband Levensbeschouwing Jeugdhulpverlening, dat nog niet zo lang geleden is opgericht en waarin ook het HV participeert, kwam het verzoek te polsen of er leden zijn die zich willen inzetten voor het opzetten van een projectgroep en/of willen meedoen in een van de projecten. Een

en ander is nog in de fase van voorbereiding, zodat er over tijdsbeslag en invulling nog niet veel gezegd kan worden. Wel staat vast dat de bijeenkomsten in Utrecht gehouden worden. Mocht u geïnteresseerd zijn, laat u dit dan weten aan ondergetekende p/a Postbus 114, 3500 AC

Lezingencyclus filosofie in Leeuwarden

In Leeuwarden start op 13 september een lezingencyclus over filosofie. Plaats: de zaal van het Fries filmcircuit in De Beurs, Zaailand 112, Leeuwarden. Aanvang: 14.00 uur. Belangstellenden worden verzocht een bijdrage in de kosten over te maken op giro 857558 ten name van de penningmeester van de HV-afdeling Leeuwarden in Giekerk. De kosten zijn f 35,- per persoon voor leden en f 50,- voor niet-leden HV.

Da data van de lezingen zijn: 13 september (en dus niet 19 september zoals in het vorige nummer foutief stond vermeld!) W. van Dooren over

Nietzsche.

11 oktober R. Tielman over de cultuurhistorische achtergronden van het humanisme.

8 november H. Kunneman en J. Glastra van Loon, een debat over humanisme en postmodernisme.

13 december A.Ch.Pierson: inleiding over sterven en dood.

10 januari A.Ch.Pierson: over vrijheid en waarheid.

14 januari M.Manschot over medische ethiek.

21 maart M.E.Fresco, die met betrekking tot voorgaande lezingen de dwarsverbindingen zal belichten.

Humanistisch café in Gouda weer van start

Iedere eerste maandag van de maand bent u welkom in het Humanistisch café in Gouda. Vanaf 20.30 uur ontmoeten leden en belangstellenden elkaar in gebouw het Goudse Centrum.

In het eerste café van het seizoen op maandag 7 september wordt nog even nagepraat over de vakantie. Voorzitter van afdeling Midden-Holland, historicus André de Bruin zal (kort) een en ander vertellen over zijn reis naar Italië. Vooral Pompeji heeft

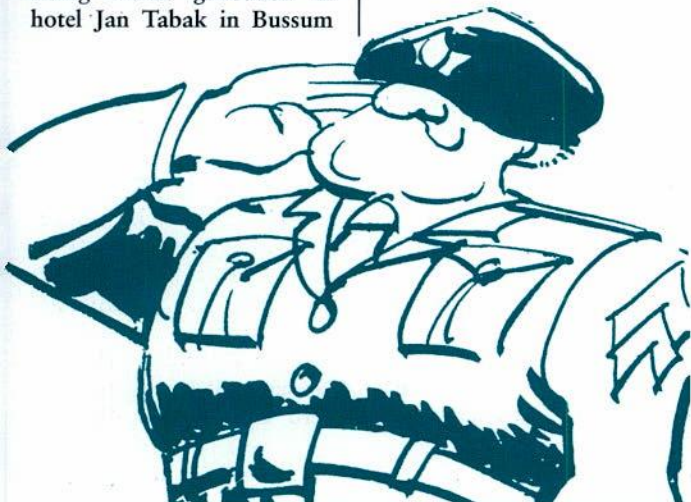
zijn aandacht getrokken. Onder de literatuur die hij over deze (in 79 na Chr.) verwoeste stad raadpleegde bevond zich ook E. Bulwer Lytton's "De laatste dagen van Pompeji". Op dit merkwaardige boek, vol vooroordelen, zal de schijnwerper gericht worden. Ongetwijfeld zal zijn visie voldoende gespreksstof opleveren voor een boeiend avondje humanistisch café. Meer informatie? Even bellen met Marry Menschaart 01820-23778.

Veranderende krijgsmacht in Bussum

De afdeling Bussum e.o. en Laren/Blaricum hebben voor hun eerste bijeenkomst in het nieuwe seizoen humanistisch raadvrouw Joan M. Merens uitgenodigd. Zij zal spreken over 'Humanistische geestelijke verzorging in een veranderende krijgsmacht'. De lezing wordt gehouden in hotel Jan Tabak in Bussum

op zondagmorgen 27 september. Aanvang 10.30 uur.

In de pauze wordt koffie geserveerd. Er wordt f 6,- als bijdrage in de kosten gevraagd.

De magie van het jaar 2000

De afdelingen Delft, Den Haag, Leiden en Zoetermeer organiseren op de zondagmiddagen van 13 september, 27 september en 11 oktober bijeenkomsten in theater Korzo, Prinsestraat 44 Den Haag onder de titel: 'De magie van 2000, kijken naar de tijd'. Aanvang steeds om 14.30 uur, toegang f 10,-. Per bijeenkomst zullen een tweetal gasten van naam door een gespreksleider worden geïnterviewd, met elkaar worden geconfronteerd en vragen uit de zaal beantwoorden.

Doel van de cyclus is vanuit meerdere disciplines, zoals kunst, wetenschap, techniek en milieu te kijken naar de tijd nu het magische jaar 2000 met rasse schreden nadert.

Op dit moment wordt nog met enkele potentiële deelnemers afrondende gesprekken gevoerd over hun deelname, maar in ieder geval hebben nobelprijswinnaar Prof. Jan Tinbergen, schrijfster Anja Meulenbelt en wetenschapper Herman Obdeijn hun medewerking al toegezegd. De eerste bijeenkomst op 13 september behandelt het verleden. Is het mogelijk aan de hand van de ontwikkelingen in de kunst, wetenschap en

techniek van deze eeuw de balans op te maken? Wat hebben deze uitingsvormen de mensheid gebracht? Grotere vrijheid of grotere afhankelijkheid?

De tweede bijeenkomst op 27 september behandelt het heden. We praten nu over een stabiele (conserverende?) Nederlandse samenleving. Is dat zo? Of is er sprake van een nieuwe dynamiek? Wat speelt zich af onder ons? Waar zijn we mee bezig? De derde bijeenkomst op 11 oktober gaat over de toekomst: de status van de provincie Nederland in de 21ste eeuw. Maar ook: het herijken van de eigen identiteit. Zal het milieu een ander - benauwend - aspect van de samenleving vormen? Nadere informatie kunt u krijgen bij Bert Aardema, 079-422237 (13.00 - 18.00 uur).

Kijken is kiezen in Beverwijk

Op 26 september wordt in Beverwijk een grote manifestatie gehouden in het Cultureel Centrum 'De Nieuwe Slof'. Meer dan veertig informatiestands en activiteiten van diverse humanistische organisaties zullen het publiek laten kennismaken met humanisme in de praktijk. Tussendoor zijn er optredens van het Humanistas-koor, de Papua-dansgroep Sampari en de Mexicaanse muziekgroep Cuahutli. Vanaf 13.30 uur zijn er gesprekken en discussies onder leiding van de journalist Karel van Hoof. De Universiteit voor Humanistiek en de Stichting Socrates zullen werkcolleges geven. Deze boeiende manifestatie is vrij toegankelijk en open vanaf 10.30 uur tot 15.00 uur. Er is een restaurant de gehele dag open.

